

**ΕΘΝΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ
ΚΑΙ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗΣ**

**ΚΕ΄ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΣΕΙΡΑ
ΤΕΛΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ**

ΤΙΤΛΟΣ

Η επίλυση του Κυπριακού ζητήματος (2004-2018)

**ΤΜ. ΕΞΕΙΔΙΚΕΥΣΗΣ
ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΥΠΟΘΕΣΕΩΝ**

Επιβλέπων:

Νικόλαος Τζιφάκης

Σπουδαστής:

Ευάγγελος Μπαδιεριτάκης

ΑΘΗΝΑ - 2018

Η επίλυση του Κυπριακού ζητήματος (2004-2018)

ΕΣΔΔΑ, Ευάγγελος Μπαδιεριτάκης, ©, 2018

Με την επιφύλαξη παντός δικαιώματος

Δήλωση

«Δηλώνω ρητά ότι, η παρούσα εργασία αποτελεί αποκλειστικά προϊόν προσωπικής εργασίας, δεν παραβιάζει καθ' οιονδήποτε τρόπο πνευματικά δικαιώματα τρίτων και δεν είναι προϊόν μερικής ή ολικής αντιγραφής.»

Αθήνα, 11/12/2018

Ευάγγελος Μπαδιεριτάκης

Περίληψη

Στο διεθνές περιβάλλον υπάρχουν πολλές περιπτώσεις εθνοτικών ή κοινοτικών συγκρούσεων που έχουν οδηγήσει σε βαθιά διαίρεση των κοινωνιών. Η παρούσα εργασία εστιάζει στην περίπτωση του Κυπριακού ζητήματος και προσπαθεί να αποτιμήσει τις δύο πρόσφατες και πιο σημαντικές προσπάθειες επίλυσής του, το Σχέδιο Ανάν του 2004 και τη Διάσκεψη του Κραν Μοντανά του 2017. Για το σκοπό αυτό αξιοποιήθηκαν πρωτογενείς και δευτερογενείς βιβλιογραφικές πηγές και χρησιμοποιήθηκαν τα κριτήρια και οι προϋποθέσεις της συναινετικής δημοκρατίας προκειμένου να μελετηθεί εάν πληρούνταν στις δύο αυτές προσπάθειες. Τόσο το Σχέδιο Ανάν όσο και η Διάσκεψη του Κραν Μοντανά ήταν αποτέλεσμα ευνοϊκής δυναμικής που αναπτύχθηκε κατά τις αντίστοιχες περιόδους στην Κύπρο, τις εγγυήτριες δυνάμεις, αλλά και διεθνώς. Και στις δύο προσπάθειες αναδείχθηκαν συγκλίσεις, ως επί το πλείστον στη μορφή διακυβέρνησης στη βάση διζωνικής και δικοινοτικής ομοσπονδίας, που προάγουν τη συναινετική δημοκρατία, αν και η ασφάλεια και οι εγγυήσεις είναι ακανθώδη θέματα που πρέπει μελλοντικά να αντιμετωπιστούν.

Λέξεις-κλειδιά: Κυπριακό, Σχέδιο Ανάν, Διάσκεψη Κραν Μοντανά, ασφάλεια, εγγυήσεις, συναινετική δημοκρατία

Abstract

There are many cases of ethnic or community conflicts that have led to divided societies on a global scale. The current thesis focuses on the Cyprus problem and evaluates the two recent and most important efforts to settle it, namely the Annan Plan in 2004 and the Crans-Montana Conference in 2017. For this reason, primary and secondary bibliographic sources as well as the criteria of consociational democracy were used in order to investigate if the latter were met in the Annan Plan and the Crans-Montana Conference. Both efforts derived from favoring momenta in Cyprus, the guarantor powers and internationally. Although points of convergence have been achieved in both cases, mostly regarding governance issues settled within the framework of bizonal and bicomunal federation, the issue of security and guarantees is still hard to be addressed.

Keywords: Cyprus problem, Annan Plan, Crans-Montana Conference, security, guarantees, consociational democracy

Ευχαριστίες

Θα ήθελα να εκφράσω τις ευχαριστίες μου προς την τριμελή εξεταστική επιτροπή που μελέτησε την παρούσα εργασία και προσωπικά τον επιβλέποντα, Δρα Νικόλαο Τζιφάκη, Αναπληρωτή Καθηγητή Διεθνών Σχέσεων στο Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Διεθνών Σχέσεων του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου για τις παρατηρήσεις και τις πολύτιμες συμβουλές του. Τέλος, θα ήθελα να ευχαριστήσω τη σύζυγό μου, Μαρία, και τον γιο μου, Γιώργο, για την υπομονή και τη συμπαράστασή τους καθ' όλη τη διάρκεια της φοίτησής μου στην Εθνική Σχολή Δημόσιας Διοίκησης και Αυτοδιοίκησης.

Πίνακας περιεχομένων

Πίνακας συντμήσεων και συντομογραφιών	1
1. Εισαγωγή.....	2
1.1. Το θεωρητικό πλαίσιο της συναινετικής δημοκρατίας.....	3
1.2. Ιστορική ανασκόπηση, διατύπωση του ερευνητικού ερωτήματος και το τελικό συμπέρασμα	7
1.3. Μεθοδολογία.....	9
1.4. Δομή της εργασίας.....	9
2. Το Σχέδιο Ανάν	10
2.1. Εισαγωγή	10
2.2. Τα γεγονότα που οδήγησαν προς το Σχέδιο Ανάν.....	10
2.3. Οι παράγοντες που ευνόησαν την προώθηση του Σχεδίου Ανάν.....	14
2.4. Το περιεχόμενο της Συμφωνίας.....	17
2.5. Οι αντιδράσεις για τη Συμφωνία και η απόρριψή της	21
2.6. Συμπεράσματα	22
3. Η Διάσκεψη στο Κραν Μοντανά της Ελβετίας	23
3.1. Εισαγωγή	23
3.2. Τα γεγονότα που οδήγησαν προς τη Διάσκεψη του Κραν Μοντανά	23
3.3. Οι παράγοντες που ευνόησαν την πραγματοποίηση της Διάσκεψης του Κραν Μοντανά.....	28
3.4. Η Διάσκεψη του Κραν Μοντανά και η κατάρρευση των συνομιλιών	30
3.5. Οι θέσεις των εμπλεκόμενων μερών την επαύριον της Διάσκεψης του Κραν Μοντανά.....	32
3.6. Συμπεράσματα	33
4. Η προσέγγιση της συναινετικής δημοκρατίας και το Κυπριακό ζήτημα.....	35
4.1. Το Σχέδιο Ανάν.....	35
4.2. Η Διάσκεψη στο Κραν Μοντανά.....	37
4.3. Συγκριτικές διαπιστώσεις	39

5. Συμπεράσματα	42
Βιβλιογραφικές αναφορές	47
Ελληνόγλωσσες	47
Ξενόγλωσσες.....	51

Πίνακας συντμήσεων και συντομογραφιών

AKP	Adalet ve Kalkinma Partisi (Κόμμα Δικαιοσύνης και Ανάπτυξης)
ΑΟΖ	Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη
ΓΓ	Γενικός Γραμματέας του ΟΗΕ
ΕΔΑΔ	Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων
ΕΟΚΑ	Εθνική Οργάνωσις Κυπρίων Αγωνιστών
ΕΕ	Ευρωπαϊκή Ένωση
ΕΚΔ	Ενωμένη Κυπριακή Δημοκρατία
ΗΠΑ	Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής
IRA	Irish Republican Army
ΟΗΕ	Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών
ΣΑ	Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ
ΤΔΒΚ	Τουρκική Δημοκρατία Βόρειας Κύπρου
ΥΠΕΞ	Υπουργείο Εξωτερικών

1. Εισαγωγή

Στο διεθνές περιβάλλον υπάρχουν πολλές περιπτώσεις συγκρούσεων που οφείλονται σε εθνοτικές διαφορές ή σε διαφορές με πολιτισμικές, θρησκευτικές ή γλωσσικές προεκτάσεις που έχουν οδηγήσει σε διαιρεμένες κοινωνίες. Διαιρεμένες κοινωνίες στην Ευρώπη έχουν αποτελέσει το Βέλγιο, το Νότιο Τιρόλο στην Ιταλία, η Βόρεια Ιρλανδία, η Βοζνία-Ερζεγοβίνη, αλλά και η Κύπρος. Κάποιες από αυτές τις περιπτώσεις έχουν επιλυθεί επιτυχώς στο πλαίσιο της συναινετικής δημοκρατίας. Για παράδειγμα, το Βέλγιο χαρακτηρίζεται από τον πολιτισμικό και πολιτικό διαχωρισμό μεταξύ Φλαμανδών και Βαλλώνων. Με τη μεταρρύθμιση της δεκαετίας του 70' και τη μετατροπή του ενιαίου κράτους σε ομοσπονδιακό το 1993, το πρότυπο διαμοιρασμού της εξουσίας κατέστησε τη χώρα μία επιτυχημένη συναινετική δημοκρατία με ισάριθμη εκπροσώπηση των δύο ομάδων στην κυβέρνηση και σε άλλους κρατικούς θεσμούς και με ειδικά δικαιώματα αρνησικυρίας στο κοινοβούλιο και το υπουργικό συμβούλιο (Schneckener, 2002, σ. 206· Caluwaerts και Reuchamps, 2015, σ. 278). Το Νότιο Τιρόλο, περιοχή διαφιλονικούμενη από την Ιταλία και την Αυστρία, αποτελείται κατά τα δύο τρίτα από γερμανόφωνους και κατά το ένα τρίτο από ιταλόφωνους. Ύστερα από διαμάχες μεταξύ των δύο κρατών, μετά το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, συμφωνήθηκε μία «λύση-πακέτο» το 1969 με απόδοση αυτονομίας στη γερμανόφωνη περιοχή και αναλογική εκπροσώπηση των δύο κοινοτήτων στους τοπικούς θεσμούς (Schneckener, 2002, σ. 207). Το Νότιο Τιρόλο αποτελεί ένα καλό παράδειγμα διαμοιρασμού της εξουσίας μεταξύ δύο κοινοτήτων με ενθάρρυνση της συνεργασίας των κυρίαρχων ελίτ τους, με απουσία βίας και ειρηνική συνύπαρξη μεταξύ γερμανόφωνων και ιταλόφωνων (Carlà, 2016, σ. 3). Η Βόρεια Ιρλανδία ίσως αποτελεί ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα ένοπλης σύγκρουσης μεταξύ δύο θρησκευτικών ομάδων, των καθολικών και των προτεσταντών. Μέχρι το 1972 το εκλογικό σύστημα στη Βόρεια Ιρλανδία ήταν πλειοψηφικό τύπου Westminster, με αποτέλεσμα να διασφαλίζεται η πλειοψηφία του προτεσταντικού κόμματος στην τοπική βουλή. Από τη δεκαετία του 60' οι καθολικοί άρχισαν να ζητούν μεταρρυθμίσεις διαμαρτυρόμενοι για τις πολιτικές, οικονομικές και πολιτισμικές διακρίσεις εναντίον τους, πυροδοτώντας έντονες συγκρούσεις μεταξύ των δύο ομάδων, κυρίως τη δεκαετία του 70'. Τη δεκαετία του 80' οι κυβερνήσεις του Ηνωμένου Βασιλείου και της Δημοκρατίας της Ιρλανδίας ξεκίνησαν διαπραγματεύσεις για την επίλυση της σύγκρουσης στη Βόρεια Ιρλανδία. Τελικά, και μετά την κατάθεση των όπλων από τον IRA, επιτεύχθηκε η «Συμφωνία της Μεγάλης Παρασκευής» το 1998 που καθιέρωσε ένα συναινετικό τρόπο διακυβέρνησης

(Schneckener, 2002, σ. 208, 210). Αυτή μεταξύ άλλων προέβλεπε το διασταυρωτό διαμοιρασμό της εκτελεστικής λειτουργίας μεταξύ των δύο ομάδων με τη θέσπιση πολυκομματικού υπουργικού συμβουλίου, δικαιώματα αρνησικυρίας για τη μειοψηφία και αναλογικό εκλογικό σύστημα (Northern Ireland Assembly, 2017). Τέλος, άλλο παράδειγμα πολυεθνικής πολεμικής σύγκρουσης μεταξύ μουσουλμάνων, Κροατών και Σέρβων με βάνανυση καταπάτηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, αποτελεί η Βοζνία-Ερζεγοβίνη, μεταξύ 1992-1995, μετά την κατάρρευση της Γιουγκοσλαβίας. Οι συγκρούσεις σταμάτησαν με τη συμφωνία του Ντέιτον το 1995 που οδήγησε στη δημιουργία ενός μορφώματος με δύο «οντότητες», τη σερβική δημοκρατία και τη μουσουλμανική-κροατική ομοσπονδία, που θα απέδιδαν ξεχωριστή ιθαγένεια στους πολίτες τους και θα διατηρούσαν ειδικές σχέσεις με την Κροατία και τη Σερβία (Schneckener, 2002, σ. 209). Παρ' όλα αυτά, το κράτος που προέκυψε δεν θεωρείται λειτουργικό, με την κεντρική κυβέρνηση να είναι στην πράξη αποδυναμωμένη και τα εθνικά συμφέροντα να τίθενται υπεράνω των συμφερόντων του κοινού κράτους (Carlà, 2016, σ. 3).

1.1. Το θεωρητικό πλαίσιο της συναινετικής δημοκρατίας

Πολλοί θεωρητικοί έχουν προσπαθήσει να προτείνουν ένα μοντέλο συναινετικής διακυβέρνησης σε κράτη όπου υπήρχαν και υπάρχουν έντονοι διαχωρισμοί, λόγω εθνοτικών, θρησκευτικών, πολιτισμικών ή άλλων διαφορών. Κατά καιρούς, έχουν χρησιμοποιηθεί στη διεθνή βιβλιογραφία οι όροι consociational democracy, consensus democracy, corporatism ή proportional democracy προκειμένου να περιγράψουν αυτό το μοντέλο, χωρίς ωστόσο να είναι συνώνυμοι μεταξύ τους (Schneckener, 2002, σ. 203). Ο όρος consociational democracy έχει αποδοθεί στα ελληνικά από τη Γεωργιάδου ως «συνενωτική δημοκρατία» (2003, σ. 265), αλλά και ως «συναινετική δημοκρατία» από τον Ανδρέα Θεοφάνους (2016) ή «εθνοτικά συναινετική δημοκρατία» από τον Ηρακλείδη (2017α). Για τους σκοπούς της παρούσας εργασίας ο συγκεκριμένος όρος θα αποδοθεί ως «συναινετική δημοκρατία».

Όπως ανέφερε ο Lijphart (1969, σ. 211-212), οι συναινετικές δημοκρατίες (consociational democracies) απαντούν σε κατακερματισμένες, υπό την έννοια της ύπαρξης ποικιλομορφίας στις κοινωνίες τους, αλλά σταθερές δημοκρατίες, όπως οι Κάτω Χώρες, η Ελβετία και η Αυστρία. Σε αυτές τις περιπτώσεις, οι ηγετικές μορφές των

ανταγωνιζόμενων κοινωνικών ομάδων μπορεί να κάνουν συνειδητές προσπάθειες για να εξουδετερώσουν πιθανές αιτίες που συμβάλλουν στην ακινησία και την αποσταθεροποίηση της κοινωνίας, αντί να προβαίνουν σε ανταγωνισμό μεταξύ τους που οδηγεί την κοινωνία σε ακριβώς αντίθετα αποτελέσματα. Ως συνέπεια αυτών των συνεργατικών πρακτικών σε επίπεδο ελίτ, επιτυγχάνεται σημαντική πολιτική σταθερότητα, αναλογικά υπέρμετρη της κοινωνικής ομοιογένειας. Ένας συναινετικός τρόπος διακυβέρνησης σε τέτοιες δημοκρατίες θα μπορούσε να εξασφαλίζεται μέσω ενός μεγάλου κυβερνητικού συνασπισμού, παρόλο που το ουσιαστικό χαρακτηριστικό της συναινετικής δημοκρατίας, όπως σημείωνε ο Lijphart (1969, σ. 213-214) δεν είναι τόσο η θεσμοθέτηση μίας συμφωνίας με συγκεκριμένα κριτήρια, όσο η συνειδητή προσπάθεια των ελίτ να σταθεροποιήσουν το σύστημα. Πέραν των κυβερνητικών συνασπισμών, τη διακυβέρνηση στις συναινετικές δημοκρατίες μπορούν επίσης να υποστηρίξουν συμβούλια ή επιτροπές, όπως συμβαίνει στις Κάτω Χώρες, που, παρά τις περιορισμένες ευθύνες τους, ασκούν σημαντική επιρροή στη λήψη αποφάσεων. Η συναινετική δημοκρατία δεν ακολουθεί την πλειοψηφική αρχή, γιατί η λήψη των αποφάσεων δεν μπορεί να διακυβεύεται μόνο από την πλειοψηφία, αλλά ακολουθεί τη λογική του «μηδενικού αθροίσματος» που αποσκοπεί στη δημιουργία συνασπισμών και συνεργασιών μεταξύ των ομάδων. Σύμφωνα επίσης με τον ίδιο θεωρητικό υπάρχουν τέσσερις παράγοντες που ευνοούν τη συναινετική δημοκρατία (Lijphart, 1969, σ. 217-218, 222). Ο πρώτος παράγοντας είναι οι πιθανές εξωτερικές απειλές που δέχεται το κράτος, με αποτέλεσμα οι συνεργασίες των ελίτ να εκκινούν ή να ενδυναμώνονται σε περιόδους διεθνών κρίσεων. Ένας δεύτερος ευνοϊκός παράγοντας είναι η πολλαπλή ισορροπία εξουσίας μεταξύ των κοινωνικών ομάδων αντί της δυαδικής ισορροπίας ή της καθαρής ηγεμονίας μίας μόνο ομάδας. Αυτό πρακτικά σημαίνει πως όταν μόνο μία ομάδα ανθρώπων, που αντιστοιχεί στην πλειοψηφία, βρίσκεται στην εξουσία, είναι πιθανό να μη θέλει να συνεργαστεί με τη μειοψηφία. Αλλά ακόμα και σε περιπτώσεις κοινωνιών με δύο ισοδύναμες ομάδες, οι ηγετικές τους προσωπικότητες πιθανώς να επιδιώξουν την κυριαρχία της ομάδας τους έναντι της άλλης, αντί της συνεργασίας. Η συναινετική δημοκρατία, συνεπώς, προϋποθέτει τη θέληση των ελίτ για συνεργασία, αλλά και τη δυνατότητα επίλυσης των πολιτικών προβλημάτων. Για το σκοπό αυτό, ο σχετικά μικρός φόρτος που ανατίθεται στον κοινό μηχανισμό λήψης αποφάσεων είναι καθοριστικής σημασίας παράγοντας για την εδραίωση της συναινετικής δημοκρατίας. Τέλος, ένας ακόμη ευνοϊκός παράγοντας, που μπορεί να φαίνεται και προφανής, είναι η ευρέως διαδεδομένη αντίληψη της αρχής του «κυβερνάν» μέσω της

συνεργασίας των ελίτ. Τέτοιο επιτυχημένο παράδειγμα αποτελεί η Ελβετία μέσω της μακράς και ισχυρής παράδοσής της σε μεγάλους κυβερνητικούς συνασπισμούς.

Ο Schneckener (2002, σ. 204-205) αποσαφήνισε περαιτέρω την έννοια της συναινετικής δημοκρατίας και τη διαχώρισε από άλλες μορφές συναινετικής διακυβέρνησης, όπως ο κορπορατισμός ή η αναλογική δημοκρατία που συναντιούνται σε εθνικά κράτη. Κατά τον συγγραφέα, η συναινετική δημοκρατία (consensus democracy), υπό την ευρεία έννοια, μπορεί να χρησιμοποιηθεί για κάθε πολιτειακή οργάνωση, όπου τα κυριότερα κόμματα εκ των πραγμάτων συγκυβερνούν είτε σε εθνικό είτε σε πολυεθνικό περιβάλλον. Από την άλλη πλευρά, ο αγγλικός όρος consociationalism, που επίσης έχει επιχειρηθεί να αποδοθεί στα ελληνικά ως «συνεταιρική δημοκρατία» ή ως «συναινετικό πολιτικό σύστημα», είναι μία ειδική μορφή συναινετικής δημοκρατίας που απαντά σε εθνικά διαιρεμένες κοινωνίες, όπως το Βέλγιο και η Ελβετία, και συνδέεται με συστήματα διαμοιρασμού ή καταμερισμού της κρατικής εξουσίας (power-sharing systems) μεταξύ των εθνοτικών ομάδων. Τα συστήματα διαμοιρασμού της εξουσίας κατά κύριο λόγο περιλαμβάνουν την αναλογική και επαρκή αντιπροσώπευση (π.χ. μέσω ποσοστώσεων) όλων των σημαντικών κοινωνικών ομάδων στις τρεις λειτουργίες του κράτους (εκτελεστική, νομοθετική και δικαστική). Επίσης, προϋποθέτουν τη δυνατότητα άσκησης αρνησικυρίας από τα εμπλεκόμενα μέρη με σκοπό την επίτευξη συναινέσεων, αλλά και την έως ένα βαθμό αυτοκυβέρνηση κάθε ομάδας («πολυκερματισμένη αυτονομία», όπως τη χαρακτηρίζει ο Schneckener) με τη θέσπιση δικών της οργάνων με ή χωρίς εδαφικό διαχωρισμό των ομάδων. Τέλος, σημαντικό ρόλο διαδραματίζει και η διαιτησία για την επίλυση κρίσεων και συγκρούσεων μέσω θεσμοθετημένων οργάνων, όπως οι συνήγοροι του πολίτη, οι διάφορες επιτροπές διαμεσολάβησης και τα δικαστήρια.

Υπάρχουν διάφοροι παράγοντες, ευνοϊκοί και μη ευνοϊκοί, που επηρεάζουν τον διαμοιρασμό της εξουσίας μεταξύ των ομάδων σε εθνικά ή γλωσσικά διαιρεμένες κοινωνίες (Schneckener, 2002, σ. 210-216). Αυτοί περιλαμβάνουν τη σχετική ισορροπία με βάση το πληθυσμιακό κριτήριο, τη μη ύπαρξη σημαντικών κοινωνικοοικονομικών διαφορών, τον εδαφικό διαχωρισμό των ομάδων, την αφοσίωση στους κοινούς θεσμούς, τους οριζόντιους διαχωρισμούς και τον μετριοπαθή πλουραλισμό έναντι των «εθνικών μετώπων». Οι συγκεκριμένοι παράγοντες σχετίζονται με τη δομή των κοινωνιών. Από την άλλη πλευρά, παράγοντες, όπως οι κυρίαρχες ελίτ, ο σεβασμός στην ισχύουσα τάξη πραγμάτων, η υφιστάμενη παράδοση σε θέματα συμβιβασμών και αμοιβαίας κατανόησης, η πλήρης συμμετοχή και ο εσωτερικός συμβιβασμός έναντι των εξωτερικών πιέσεων,

έχουν ως επίκεντρο τους δρώντες. Πρώτα απ' όλα, η σχετική πληθυσμιακή ισορροπία μεταξύ των ομάδων σε επίπεδο χώρας ή περιφέρειας συμβάλλει στον καλύτερο διαμοιρασμό της εξουσίας. Το ίδιο συμβαίνει και στην περίπτωση που μεταξύ των ομάδων επικρατούν παρόμοιες κοινωνικοοικονομικές συνθήκες. Επίσης, ο εδαφικός διαχωρισμός είναι ένας παράγοντας που μπορεί να ευνοήσει την συναινετική δημοκρατία μέσω της ομοσπονδίου, όπως στο Βέλγιο. Η αφοσίωση σε κοινούς θεσμούς, κοινά σύμβολα, ιδανικά και αξίες καθώς και η γενικότερη έννοια του «συνανήκειν» σε μία περιοχή, όπου καμία ομάδα δεν νιώθει «ιδιοκτήτρια» του κράτους, είναι ευνοϊκή για τη συναινετική δημοκρατία. Οι οριζόντιοι πολιτικοί διαχωρισμοί μεταξύ των κοινοτήτων, που υπερπηδούν εθνικά ή γλωσσικά χάσματα, αποτρέπουν τη δημιουργία ομογενοποιημένων ομάδων και ευνοούν τις αλληλεπικαλυπτόμενες συμμαχίες. Ο μετριοπαθής πλουραλισμός, σε αντίθεση με τα «εθνικά μέτωπα» που είναι μονολιθικά, βοηθά στη συναίνεση, όταν οι ομάδες εκφράζονται μέσα από πολλά πολιτικά κόμματα και κινήματα. Οι κυρίαρχες ελίτ μπορούν είτε να συνδέονται στενά με τις ομάδες που εκφράζουν και να μην έχουν πολλά περιθώρια κινήσεων για την επίτευξη συμβιβασμών είτε, πάλι, μπορούν να δρουν πιο ανεξάρτητα από τις ομάδες τους και να επιτυγχάνουν, μέσω ελιγμών, τη δυνατότητα συμβιβασμών στις διαπραγματεύσεις. Ο αδιαμφισβήτητος σεβασμός από όλα τα εμπλεκόμενα μέρη προς την ισχύουσα τάξη πραγμάτων, που οδηγεί σε περιθωριοποίηση ακραία ή ριζοσπαστικά στοιχεία, είναι υποβοηθητικός στη συναινετική δημοκρατία. Υποβοηθητική επίσης είναι η παράδοση στην επίτευξη συμβιβασμών και αμοιβαίας κατανόησης, όπως και η πλήρης συμμετοχή όλων των εμπλεκόμενων στην τράπεζα των διαπραγματεύσεων, ακόμα και των πιο ακραίων. Τέλος, ο εσωτερικός συμβιβασμός, δηλαδή αυτός που επιτυγχάνεται από τις ίδιες τις ομάδες και δεν αποτελεί προϊόν εξωτερικών πιέσεων, είναι καταλυτικός για τη συναινετική δημοκρατία.

Η συναινετική δημοκρατία μπορεί να επιτευχθεί μέσω πολλών επίσημων ή ανεπίσημων θεσμών και πρακτικών, ωστόσο η χρήση αυτών θα πρέπει να γίνεται με μη καταχρηστικό τρόπο (Schneckenner, 2002, σ. 218-223). Για παράδειγμα, οι δημοκρατίες γενικά οργανώνονται με βάση τα κοινοβουλευτικά και τα προεδρικά συστήματα, αλλά τα πρώτα θεωρούνται πιο συναινετικά έναντι των δεύτερων, που συγκεντρώνουν πολλές αρμοδιότητες στα χέρια του ενός και ελλοχεύει έτσι ο κίνδυνος επιβολής της μίας ομάδας έναντι της άλλης. Επίσης, οι συναινετικές δημοκρατίες ευνοούν την υπερεκπροσώπηση των μειοψηφιών σε ειδικές πολιτειακές θέσεις, ως μέτρο θετικής διάκρισης, μέσω της πολιτικής ισότητας ή ποσοτώσεων των ομάδων. Όταν όμως αυτή γίνεται κατ' απόλυτο

τρόπο και ανελαστικά, τότε πολλές φορές οδηγεί σε συγκρούσεις. Η άσκηση βέτο βοηθά στην οικοδόμηση συμμαχιών και συμβιβασμών και μπορεί να αποτελέσει έσχατο όπλο μίας μειονεκτούσας ομάδας για την προάσπιση ζωτικών συμφερόντων της, αλλά η κατάχρησή του μπορεί επίσης να οδηγήσει σε παράλυση του κράτους. Η αυτονομία, σε εδαφικό ή κοινοτικό επίπεδο, υφίσταται σε συναινετικές δημοκρατίες υπό την προϋπόθεση ότι υπάρχει σαφής διάκριση αρμοδιοτήτων μεταξύ κεντρικών θεσμών και περιφερειακών ή κοινοτικών θεσμών. Τέλος, η διαιτησία, είτε πολιτική είτε δικαστική είτε συνδυασμός τους, είναι εξέχουσας σημασίας για τις συναινετικές δημοκρατίες υπό την προϋπόθεση βέβαια ότι όλες οι πολιτικές συγκρούσεις δεν επιλύονται στα δικαστήρια. Αντίθετα από τον Lijphart, ο Schneckener (2002, σ. 225) θεωρεί πως η συναινετική δημοκρατία πρέπει να μετατρέπει ένα παίγνιο «μηδενικού αθροίσματος» σε ένα παίγνιο «θετικού αθροίσματος», ειδικά όταν πρόκειται για επίλυση και μετριασμό εθνικών συγκρούσεων.

1.2. Ιστορική ανασκόπηση, διατύπωση του ερευνητικού ερωτήματος και το τελικό συμπέρασμα

Το Κυπριακό ζήτημα απασχολεί τη διεθνή κοινότητα για περισσότερο από εξήντα χρόνια. Παρά την εγκαθίδρυση και ανακήρυξη της Κυπριακής Δημοκρατίας το 1960 μετά τον εθνικοαπελευθερωτικό αγώνα της ΕΟΚΑ της περιόδου 1955-1959 κατά των Βρετανών, που είχε ως αίτημα την ένωση της Κύπρου με την Ελλάδα, τα πράγματα για την ελληνοκυπριακή και τουρκοκυπριακή κοινότητα δεν κύλισαν ομαλά. Οι Συνθήκες Ζυρίχης-Λονδίνου του 1959 που οδήγησαν στην ανεξαρτησία, δημιούργησαν ένα έντονα δικοινοτικό κράτος, σε σημείο που οι αποφάσεις του ελληνοκύπριου προέδρου να μπορούν να δέχονται την αρνησικυρία του τουρκοκύπριου αντιπροέδρου σχεδόν για όλα τα θέματα της αρμοδιότητάς τους. Το γεγονός αυτό οδήγησε σύντομα σε δυσλειτουργίες και το 1963 ο αρχιεπίσκοπος Μακάριος, ως πρόεδρος, εισηγήθηκε μονομερώς την αναθεώρηση 13 σημείων του Συντάγματος χωρίς προηγούμενη διαβούλευση με τους Τουρκοκυπρίους. Η εισήγηση αυτή δεν έγινε δεκτή από τους Τουρκοκυπρίους, με αποτέλεσμα οι τελευταίοι να αποχωρήσουν από τη δημόσια διοίκηση και τα πολιτειακά όργανα (Στεργίου, 2011, σ. 100-101). Το διάστημα 1963-1974 χαρακτηρίστηκε από βίαιες συγκρούσεις μεταξύ των δύο κοινοτήτων με συμμετοχή και παραστρατιωτικών οργανώσεων, οι οποίες οδήγησαν στον χωρισμό της Λευκωσίας σε ελληνοκυπριακό και τουρκοκυπριακό τομέα με τη

χάραξη της «πράσινης γραμμής» από τους βρετανούς διαμεσολαβητές. Ακολούθως, οι Τουρκοκύπριοι άρχισαν να οργανώνονται και να διαβιούν σε θύλακες σε όλο το νησί (Χαραλαμπίδης, 2011, σ. 170-175). Τραγικό αποκορύφωμα όλης αυτής της κατάστασης ήταν η τουρκική εισβολή τον Ιούλιο και τον Αύγουστο του 1974 με πρόφαση την ανατροπή του νόμιμου προέδρου, αρχιεπισκόπου Μακαρίου, από τη χούντα των συνταγματαρχών στις 15 Ιουλίου του ίδιου έτους, επέμβαση που βασίστηκε στο άρθρο 4 της Συνθήκη Εγγυήσεως του 1960 (Συρίγος, 2005, σ. 291). Το αποτέλεσμα της εισβολής είναι η μέχρι και σήμερα κατοχή του 37% περίπου του νησιού από τα τουρκικά στρατεύματα και ο εκτοπισμός χιλιάδων Ελληνοκυπρίων, πέραν των αγνοουμένων και των θυμάτων. Τα αποτελέσματα της εισβολής και κατοχής επιτάθηκαν, όταν το 1975 οι Τουρκοκύπριοι μετοίκησαν στο βόρειο τμήμα του νησιού οδηγώντας σε πλήρη εδαφικό διαχωρισμό των δύο κοινοτήτων. Έκτοτε, έχουν γίνει πολλές προσπάθειες στο πλαίσιο ΟΗΕ προκειμένου να βρεθεί μία οριστική, βιώσιμη και λειτουργική λύση στην Κύπρο. Χαρακτηριστικά αναφέρονται οι συναντήσεις κορυφής Μακαρίου-Ντενκτάς το 1977 και Κυπριανού-Ντενκτάς το 1979 που αποσκοπούσαν στην επίλυση του Κυπριακού στη βάση διζωνικής και δικοινοτικής ομοσπονδίας (Συρίγος, 2005, σ. 91-93). Αν και στην πορεία δημιουργήθηκαν νέα προβλήματα στην επίλυση του Κυπριακού, ιδίως μετά την μονομερή ανακήρυξη της «ΤΔΒΚ» από τους Τουρκοκυπρίους το 1983, δεν μειώθηκε το ενδιαφέρον του διεθνούς παράγοντα για την επίλυση αυτής της μακροχρόνιας διένεξης με διάφορες πρωτοβουλίες, όπως για παράδειγμα με τη δέσμη ιδεών Γκάλι των αρχών της δεκαετίας του 90' (Συρίγος, 2005, σ. 103). Παρ' όλα αυτά, κατά τα τελευταία χρόνια σημαντικοί σταθμοί για το Κυπριακό αποτέλεσαν το Σχέδιο Ανάν το 2004 και οι συνομιλίες στο Κραν Μοντανά της Ελβετίας το 2017.

Στην παρούσα εργασία επιχειρήθηκε να γίνει αποτίμηση του Σχεδίου Ανάν και των συνομιλιών στο Κραν Μοντανά, που οδήγησαν το Κυπριακό κοντά σε επίλυση. Η μελέτη επικεντρώθηκε στην αναζήτηση της δυναμικής που αναπτύχθηκε πριν από αυτούς του δύο σταθμούς τόσο στην Κύπρο όσο στο διεθνές περιβάλλον και το περιβάλλον των εγγυητριών δυνάμεων, ενώ επιχειρήθηκε να γίνει σύγκριση αυτών των σταθμών με τα κριτήρια και τις προϋποθέσεις της συναινετικής δημοκρατίας. Τόσο πριν το Σχέδιο Ανάν όσο και πριν τη Διάσκεψη του Κραν Μοντανά αναπτύχθηκε ευνοϊκή δυναμική στην Κύπρο, τις εγγυήτριες δυνάμεις, αλλά και διεθνώς. Συγκλίσεις επιτεύχθηκαν και στις δύο αυτές προσπάθειες, κυρίως στη μορφή διακυβέρνησης στη βάση διζωνικής και

δικοινοτικής ομοσπονδίας, μολονότι η ασφάλεια και οι εγγυήσεις παραμένουν ακανθώδη θέματα προς διευθέτηση στο μέλλον.

1.3. Μεθοδολογία

Όπως αναφέρθηκε ανωτέρω οι εθνοτικές ή άλλες συγκρούσεις μεταξύ διαφορετικών ομάδων μέσα σε μία κοινωνία οδηγούν τελικές σε διαιρέσεις, με παραδείγματα σε πολλές περιοχές της υφηλίου. Η παρούσα εργασία επικεντρώνεται στην περίπτωση του Κυπριακού ζητήματος ως μίας εθνοτικής διένεξης. Πιο συγκεκριμένα, επιχειρήθηκε αποτίμηση του Σχεδίου Ανάν και της Διάσκεψης του Κραν Μοντανά, με παράλληλη διερεύνηση πιθανών συγκλίσεων και αποκλίσεων των εμπλεκόμενων μερών, και χρησιμοποιήθηκε το θεωρητικό πλαίσιο της συναινετικής δημοκρατίας εργαλειακά με σκοπό να ελεγχθεί εάν αυτοί οι ιστορικοί σταθμοί πληρούσαν τα κριτήρια και τις προϋποθέσεις του θεωρητικού πλαισίου και όχι για να επιβεβαιωθεί ή να απορριφθεί η σχετική θεωρία. Για την πραγματοποίηση της παρούσας εργασίας αξιοποιήθηκε βιβλιογραφικό υλικό από πρωτογενείς πηγές, που ήταν έγγραφα και οι επίσημες ιστοσελίδες του ΟΗΕ, της ΕΕ και των ΥΠΕΞ Ελλάδας, Κυπριακής Δημοκρατίας, Ηνωμένου Βασιλείου, Τουρκίας και «ΤΔΒΚ». Ως δευτερογενείς πηγές βιβλιογραφίας χρησιμοποιήθηκαν συγγράμματα, επιστημονικά άρθρα καθώς και άρθρα που φιλοξενούνταν στον ημερήσιο τύπο της Ελλάδας, της Κυπριακής Δημοκρατίας, του Ηνωμένου Βασιλείου και της Τουρκίας υπό τη μορφή ηλεκτρονικής έκδοσης.

1.4. Δομή της εργασίας

Η παρούσα εργασία είναι οργανωμένη σε πέντε Κεφάλαια. Στο Κεφάλαιο 2 παρουσιάζεται το Σχέδιο Ανάν και στο Κεφάλαιο 3 η Διάσκεψη στο Κραν Μοντανά. Στο Κεφάλαιο 4 επιχειρείται η προσέγγιση του Σχεδίου Ανάν και της Διάσκεψης στο Κραν Μοντανά με όρους συναινετικής δημοκρατίας. Τέλος, αντί επιλόγου, στο Κεφάλαιο 5 γίνεται η παρουσίαση των συμπερασμάτων της εργασίας με σύγκριση του Σχεδίου Ανάν και της Διάσκεψης στο Κραν Μοντανά.

2. Το Σχέδιο Ανάν

2.1. Εισαγωγή

Η πορεία προς το Σχέδιο Ανάν πρακτικά ξεκίνησε από τα τέλη της δεκαετίας του 90', και συγκεκριμένα το 1999, το οποίο υπήρξε έτος-σταθμός στην πορεία επίλυσης του Κυπριακού και την ενεργό εκ νέου ενεργοποίηση του διεθνούς παράγοντα. Στο παρόν Κεφάλαιο παρουσιάζονται οι κύριοι χρονικοί σταθμοί από το 1999 έως το 2004, έτος κατάθεσης του τελικού Σχεδίου Ανάν προς τις εμπλεκόμενες πλευρές, οι ευνοϊκοί παράγοντες που οδήγησαν στην προώθησή του καθώς και η απόρριψή του.

2.2. Τα γεγονότα που οδήγησαν προς το Σχέδιο Ανάν

Στις 29 Ιουνίου 1999 το ΣΑ του ΟΗΕ ενέκρινε ομόφωνα την απόφαση 1250 που προέτρεπε τον ΓΓ, Κόφι Ανάν, να κάνει χρήση των «καλών υπηρεσιών» του (mission of good offices) με σκοπό να καλέσει τους ηγέτες των δύο κοινοτήτων, Γλαύκο Κληρίδη και Ραούφ Ντεκτάς, να επανεκκινήσουν συνομιλίες το φθινόπωρο του ίδιου έτους. Επίσης, η ίδια απόφαση καλούσε τους δύο ηγέτες να πραγματοποιήσουν εποικοδομητικές συνομιλίες χωρίς προαπαιτούμενα, με όλα τα θέματα πάνω στο τραπέζι, με σκοπό την επίτευξη συμφωνίας, λαμβάνοντας υπ' όψιν όλες τις εκδοθείσες αποφάσεις και τις Συνθήκες (UN Security Council, 1999).

Στις 10 και 11 Δεκεμβρίου του 1999 έλαβε χώρα η Σύνοδος Κορυφής της ΕΕ στο Ελσίνκι της Φιλανδίας. Στο κείμενο Συμπερασμάτων της Προεδρίας έγινε αναφορά για τη μέχρι τότε συντελεσθείσα πρόοδο της Κύπρου και των υπόλοιπων υπό ένταξη κρατών, ενώ ταυτόχρονα χαιρετίστηκε η νέα προσπάθεια του ΓΓ για επανέναρξη των συνομιλιών μεταξύ των δύο κοινοτήτων στην Κύπρο. Ταυτόχρονα, επισημάνθηκε ότι η πολιτική επίλυση του προβλήματος θα συνέβαλε στην ένταξη της Κύπρου στην ΕΕ, χωρίς όμως αυτό ωστόσο να τίθεται ως προαπαιτούμενο. Στην ίδια Σύνοδο αποφασίστηκε να λάβει η Τουρκία καθεστώς υποψήφιας χώρας για προσχώρηση στην ΕΕ, ενώ η αξιολόγησή της, όπως και των υπόλοιπων προς ένταξη κρατών θα διεπόταν από τα κριτήρια της Κοπεγχάγης (Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, 1999).

Οι αποφάσεις της Συνόδου Κορυφής στο Ελσίνκι προσπάθησαν να δημιουργήσουν μία νέα σχέση με την Τουρκία και τους Τουρκοκυπρίους. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, από τη μία πλευρά η Τουρκία έλαβε καθεστώς υποψήφιας χώρας, ενώ από την άλλη παρουσιάστηκε ως ζωτικής σημασίας η ένταξη της Κυπριακής Δημοκρατίας στην ΕΕ. Με τις αποφάσεις του Ελσίνκι οι προσπάθειες επίλυσης του Κυπριακού αποτέλεσαν ένα σημαντικό στοιχείο για την επανοικοδόμηση της εμπιστοσύνης μεταξύ της Τουρκίας και της ΕΕ. Για αυτό άλλωστε, και ενώ οι ενταξιακές διαπραγματεύσεις της Κυπριακής Δημοκρατίας προχωρούσαν κανονικά, η ΕΕ αρνήθηκε την αναγνώριση της «ΤΔΒΚ» και την άρση του εμπορικού εμπάργκο προς αυτή (Eralp και Beriker, 2005, σ. 184). Λίγο αργότερα, το 2001, η Τουρκία απείλησε με προσάρτηση της «ΤΔΒΚ» σε περίπτωση ένταξης της Κυπριακής Δημοκρατίας, πράγμα που οδήγησε την ΕΕ να ζητήσει παραχωρήσεις από πλευράς Τουρκίας και Τουρκοκυπρίων με την ταυτόχρονη έκφραση απειλών (Eralp και Beriker, 2005, σ. 184). Παρ' όλα αυτά, η πολιτική της ΕΕ μετά το Ελσίνκι δεν άλλαξε, αν και η Τουρκία συνέχιζε να παραμένει αντίθετη στην εισδοχή της Κυπριακής Δημοκρατίας, ενώ ο τότε πρόεδρος της Επιτροπής, Ρομάνο Πρόντι, ξεκαθάρισε πως η Κύπρος θα ανήκε στο πρώτο κύμα χωρών για προσχώρηση στην ΕΕ άσχετα από την επίλυση του πολιτικού προβλήματος (Baştürk, 2011, σ. 18). Η Ελλάδα, πάντως, παρακολουθούσε από κοντά την ενταξιακή πορεία της Κυπριακής Δημοκρατίας και δεν θα δίσταζε να μπλοκάρει τη διεύρυνση της ΕΕ προς ανατολάς σε περίπτωση που δεν ολοκληρωνόταν η προσχώρηση της Κύπρου στην ΕΕ (Suvarierol, 2003, σ. 65). Μέσα σε αυτό το κλίμα, ο Ραούφ Ντενκτάς ζήτησε από τον Γλαύκο Κληρίδη να επανεκκινήσουν οι διαπραγματεύσεις μεταξύ των δύο πλευρών στα τέλη του 2001. Μετά από αυτή την κίνηση, οι συνομιλίες ξεκίνησαν και πραγματοποιήθηκαν με εντατικούς ρυθμούς (δύο φορές την εβδομάδα) με τη συμμετοχή του ειδικού απεσταλμένου του ΓΓ, Αλβάρο ντε Σότο (Eralp και Beriker, 2005, σ. 185).

Μετά από ένα έτος διαπραγματεύσεων ο Κόφι Ανάν, παρουσίασε στις 11 Νοεμβρίου του 2002 ένα κείμενο-Σχέδιο τόσο στις δύο πλευρές όσο και στις τρεις εγγυήτριες δυνάμεις (Eralp και Beriker, 2005, σ. 185), γνωστό και ως Σχέδιο Ανάν 1, με σκοπό την υπογραφή του πριν τη Σύνοδο Κορυφής στην Κοπεγχάγη στις 12 και 13 Δεκεμβρίου 2002 (Συρίγος, 2005, σ. 124). Το εν λόγω Σχέδιο απορρίφθηκε από τον Ντενκτάς, επειδή δεν ικανοποιούσε τις απαιτήσεις του, ενώ έγινε κατ' αρχήν δεκτό από τον Κληρίδη υπό την προϋπόθεση παροχής διευκρινίσεων (Βάσσης, 2014, σ. 272). Εκείνη την περίοδο συνέβησαν σημαντικές πολιτικές αλλαγές στην Τουρκία, αφού νικητής των

βουλευτικών εκλογών αναδείχθηκε το ισλαμικό ΑΚΡ υπό την αρχηγία του Ρετζέπ Ταγίπ Ερντογάν (Asmussen, 2004). Ο ΓΓ επανήλθε με νεότερη εκδοχή του Σχεδίου του (Σχέδιο Ανάν 2) λίγες ημέρες αργότερα, στις 10 Δεκεμβρίου 2002, το οποίο δεν υπογράφηκε από τους εκπροσώπους των δύο κοινοτήτων, παρά τις πιέσεις του διεθνούς παράγοντα (ΕΕ, ΟΗΕ και ΗΠΑ) και τις τροποποιήσεις που έγιναν στο μεσοδιάστημα που αφορούσαν κυρίως θέματα επιστροφής εκτοπισμένων και το καθεστώς των τούρκων εποίκων. Οι Τουρκοκύπριοι δεν απάντησαν στο προτεινόμενο Σχέδιο, τόσο λόγω της κυβερνητικής αλλαγής στην Τουρκία όσο και προβλημάτων υγείας του Ντενκτάς, αλλά και της αρνητικής στάσης που αυτός τηρούσε, ενώ οι Ελληνοκύπριοι δήλωσαν ότι το Σχέδιο θα μπορούσε να αποτελέσει βάση συζήτησης, χωρίς όμως να γίνει αποδεκτό ως είχε (Συρίγος, 2005, σ. 124-126 Uslu, 2010, σ. 79-80 Βάσσης, 2014, σ. 272). Το κείμενο των Συμπερασμάτων της Προεδρίας της Κοπεγχάγης ανέφερε πως, αν και θα ήταν επιθυμητή η επίλυση του Κυπριακού πριν την 1^η Μαΐου 2004, ημέρα ένταξης της Κύπρου στην ΕΕ, σε περίπτωση μη επίλυσης η εφαρμογή του κοινοτικού κεκτημένου θα αναστελλόταν στο βόρειο τμήμα του νησιού (Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, 2002). Κατά τον Συρίγο (2005, σ. 126-127) η διατύπωση αυτή ήταν ακόμα πιο ξεκάθαρη, σε σχέση με εκείνη του Ελσίνκι το 1999, περί σαφούς αποσύνδεσης της ένταξης της Κυπριακής Δημοκρατίας στην ΕΕ από την επίλυση του πολιτικού προβλήματος.

Μετά τη Σύνοδο Κορυφής της Κοπεγχάγης οι δύο ηγέτες συναντήθηκαν οκτώ φορές μέχρι τις προεδρικές εκλογές της Κυπριακής Δημοκρατίας τον Φεβρουάριο του 2003, χωρίς όμως εντατικοποίηση των διαπραγματεύσεων, εξαιτίας της εξελισσόμενης προεκλογικής περιόδου (Uslu, 2010, σ. 80). Τελικά, στις προεδρικές εκλογές τη σκυτάλη της εξουσίας πήρε ο Τάσος Παπαδόπουλος από τον Γλαύκο Κληρίδη (Βάσσης, 2014, σ. 273). Δέκα ημέρες αργότερα ο ΓΓ κατέθεσε νέα εκδοχή του Σχεδίου του, γνωστό ως Σχέδιο Ανάν 3, πριν καν ο νέος πρόεδρος αναλάβει τα καθήκοντά του. Οι συζητήσεις στη Χάγη επί αυτής της εκδοχής απέβησαν άκαρπες, λόγω της άρνησης του Ραούφ Ντενκτάς να θέσει το Σχέδιο σε δημοψήφισμα, ο οποίος διεκδίκησε την επαναδιαπραγμάτευση της επίλυσης στη βάση δύο κυρίαρχων κρατών. Η ελληνοκυπριακή πλευρά, πάντως, δέχθηκε να θέσει το Σχέδιο σε δημοψήφισμα υπό την προϋπόθεση της προσθήκης των συνταγμάτων των δύο συνιστωσών πολιτειών στο Σχέδιο (Συρίγος, 2005, σ. 127-128). Λίγο αργότερα ο Ρετζέπ Ταγίπ Ερντογάν ανέβηκε στον πρωθυπουργικό θώκο της Τουρκίας (CNN, 2003) και τον Απρίλιο του ίδιου έτους

οι αρχές των κατεχομένων άνοιξαν τα οδοφράγματα κατά μήκος της γραμμής κατάπαυσης του πυρός μετά από 29 χρόνια, οδηγώντας εκατοντάδες Ελληνοκυπρίους και Τουρκοκυπρίους να επισκεφθούν την άλλη πλευρά του νησιού (BBC, 2003α). Ένα επίσης σημαντικό γεγονός ήταν και η απόφαση της κυβέρνησης Ερντογάν, τον Μάιο του 2003, να επιτρέψει στους Ελληνοκυπρίους να επισκεφθούν την Τουρκία για πρώτη φορά μετά την εισβολή του 1974 (BBC, 2003β). Στα τέλη του ίδιου έτους τόσο ο ΟΗΕ όσο και η ΕΕ κινητοποιήθηκαν περισσότερο στην επίλυση του Κυπριακού. Όλοι οι εμπλεκόμενοι παράγοντες περίμεναν την έκβαση των τουρκοκυπριακών εκλογών του Δεκεμβρίου προκειμένου να καταλήξουν στη στρατηγική που θα ακολουθούσαν εφεξής. Τελικά, οι εκλογές της 14^{ης} Δεκεμβρίου του 2003 έδωσαν σαφή υπεροχή στον Μεχμέτ Αλί Ταλάτ, με αποτέλεσμα ο Ραούφ Ντενκτάς να αποκτήσει σημαντικό αντιπολιτευτικό μέτωπο, δεδομένου ότι τα κόμματα της αντιπολίτευσης συγκέντρωναν αθροιστικά ποσοστό της τάξης του 50,29% των ψήφων. Την ίδια στιγμή, και η Άγκυρα υποστήριζε ένα «μικτό συνασπισμό» με τη συμμετοχή στην κυβέρνηση της «ΤΔΒΚ» τόσο κομμάτων προσκείμενων στον Ντενκτάς όσο και αντιπολιτευόμενων κομμάτων, επειδή αυτό θα την εξυπηρετούσε στο σχεδιασμό της για καλύτερο έλεγχο των πραγμάτων στην «ΤΔΒΚ» και θα ενίσχυε το ρόλο του Ερντογάν στην ίδια την Τουρκία (Veremis και Savvides, 2004, σ. 84-85). Τελικά, ο Μεχμέτ Αλί Ταλάτ σχημάτισε «κυβέρνηση» συνασπισμού στις αρχές του 2004 με σκοπό την επίλυση του Κυπριακού στη βάση του Σχεδίου Ανάν και σε «συνεργασία με τον πρόεδρο Ντενκτάς» (Asmussen, 2004).

Η τελική φάση για την κατάθεση του οριστικού Σχεδίου Ανάν ξεκίνησε στις αρχές του 2004, όταν οι Τάσσορ Παπαδόπουλος και Μεχμέτ Αλί Ταλάτ διεξήγαγαν διαπραγματεύσεις στην Κύπρο από τις 19 Φεβρουαρίου έως τις 22 Μαρτίου. Αυτές ήταν απότοκο της συμφωνίας της Νέας Υόρκης στις αρχές Φεβρουαρίου του 2004, όπου οι δύο ηγέτες δεσμεύτηκαν για την χρήση της διακριτικής ευχέρειας του ΓΓ για συμπλήρωση των κενών που θα προέκυπταν στο κείμενο στα Κεφάλαια που δεν θα υπήρχε συμφωνία, ενώ το τελικό κείμενο θα παραπεμπόταν στις δύο κοινότητες για έγκριση ή απόρριψη σε ξεχωριστά δημοψηφίσματα (Συρίγος, 2005, σ. 122, 124, 134). Στα τέλη Μαρτίου 2004 οι εμπλεκόμενες πλευρές (Ελλάδα, Τουρκία, Ελληνοκύπριοι και Τουρκοκύπριοι) συναντήθηκαν στο Μπούργκενστοκ της Ελβετίας για διαπραγματεύσεις, υπό την αιγίδα του ΟΗΕ, και στις 29 Μαρτίου ο ΓΓ τους παρέδωσε την τέταρτη εκδοχή του Σχεδίου του (Σχέδιο Ανάν 4) με σκοπό να λάβει

ανατροφοδότηση από τους συμμετέχοντες. Σε αυτό υποβλήθηκαν εγγράφως ταυτόσημες αντιρρήσεις από ελληνοκυπριακής και ελληνικής πλευράς, που σχετίζονταν με την πιθανή δυσλειτουργία του ομοσπονδιακού κράτους, αντιπροτείνοντας ωστόσο την αύξηση των μελών του Προεδρικού Συμβουλίου και τη μείωση του χρόνου της προεδρίας. Αντιθέτως, η τουρκοκυπριακή πλευρά τάχθηκε αναφανδόν υπέρ αυτής της εκδοχής του Σχεδίου (Λιάκουρας, 2007, σ. 367-368). Ο ΓΓ επανήλθε με την τελική εκδοχή του Σχεδίου του (Σχέδιο Ανάν 5) στις 31 Μαρτίου έχοντας κάνει χρήση της επιδιαιτησίας που είχε συμφωνηθεί και επιφέροντας ορισμένες διορθώσεις στο κείμενο (Βάσσης, 2014, σ. 276-277). Καθ' όλη τη διάρκεια της διάσκεψης η τουρκική διπλωματία εμφανίστηκε αρκετά δραστήρια και με διάθεση να πιέσει την τουρκοκυπριακή ηγεσία για αποδοχή του τελικού Σχεδίου. Αντιθέτως, η ελληνική κυβέρνηση είχε περισσότερο επιλέξει ρόλο παρατηρητή των εξελίξεων χωρίς να παρεμβαίνει στη διαδικασία (Λιάκουρας, 2007, σ. 368). Τις ημέρες που ακολούθησαν ο φιλοκυβερνητικός τουρκικός τύπος θριαμβολογούσε δηλώνοντας ότι ο ΓΓ είχε ικανοποιήσει «το 75% των τουρκικών αιτημάτων» ή ότι «μόνο η ανεξαρτησία θα μπορούσε να είναι καλύτερη από το Σχέδιο Ανάν» (Συρίγος, 2005, σ. 135).

2.3. Οι παράγοντες που ευνόησαν την προώθηση του Σχεδίου Ανάν

Η υποβολή και η προώθηση του Σχεδίου Ανάν ευνοήθηκε από πολλούς παράγοντες που εντοπίζονται τόσο εντός των δύο κοινοτήτων όσο και στη στάση των τριών εγγυητριών δυνάμεων, αλλά και στις εξελίξεις στο διεθνές περιβάλλον.

Συγκεκριμένα, την περίοδο 1999 έως τον Φεβρουάριο του 2003 στα ηνία της Κυπριακής Δημοκρατίας βρισκόταν ο Γλαύκος Κληρίδης, ο οποίος ήταν υποστηρικτής της διαλλακτικότητας και της συνεννόησης με τους Τουρκοκυπρίους. Ο ίδιος φαινόταν επίσης να υποστηρίζει και το ενδεχόμενο χαλαρής ομοσπονδίας, με απώτερο σκοπό την επανένωση του νησιού, σε περίπτωση που οι τελευταίοι συνέχιζαν την απορριπτική στάση τους (Λιάκουρας, 2007, σ. 360).

Την ίδια χρονική περίοδο η τουρκοκυπριακή ηγεσία επεδίωκε να εμφανίσει διαλλακτικότερη στάση μετά την απομάκρυνση του Ραούφ Ντενκτάς από το προσκήνιο και την είσοδο του Μεχμέτ Αλί Ταλάτ στη διαπραγμάτευση, ως απαίτηση κυρίως των νεότερων γενιών για αλλαγή και εξωστρέφεια. Βεβαίως, δεν θα πρέπει να υποτιμηθεί

και ο αναπτυσσόμενος ρόλος της ετερογενούς κοινωνίας των πολιτών στην «ΓΔΒΚ» ιδίως στις αρχές της νέας χιλιετίας. Χαρακτηριστικά αναφέρεται ότι πραγματοποιήθηκαν μεγάλες διαδηλώσεις στα κατεχόμενα, στις οποίες συμμετείχε το ένα τρίτο του πληθυσμού με την έντονη δραστηριοποίηση της πλατφόρμας «Αυτή η χώρα είναι δική μας» που οδήγησε στην άνοδο του Ρεπουμπλικανικού Τουρκικού Κόμματος υπό τον Μεχμέτ Αλί Ταλάτ και την απομάκρυνση από την εξουσία των κομμάτων που υποστήριζαν τον Ντενκτάς (Asmussen, 2004).

Σημαντικό ρόλο για τις αποφάσεις που ελήφθησαν στο Ελσίνκι διαδραμάτισε και η τότε ελληνική κυβέρνηση. Η Ελλάδα στα τέλη της δεκαετίας του 90', υπό τη διακυβέρνηση του Κώστα Σημίτη, έκανε στροφή στην εξωτερική πολιτική της έναντι της Τουρκίας που αποτυπώθηκε και με την ένθερμη υποστήριξη που παρέσχε προς την Τουρκία στη Σύνοδο Κορυφής του Ελσίνκι. Ενισχυτική της στάσης της Αθήνας σε εκείνη τη Σύνοδο Κορυφής θα μπορούσε να είναι και η επαναπροσέγγιση της Ελλάδας και της Τουρκίας που είχε ξεκινήσει τον Αύγουστο και τον Σεπτέμβριο του ίδιου έτους μετά τους καταστροφικούς σεισμούς που έπληξαν τις δύο χώρες. Αυτή η «διπλωματία των σεισμών», όπως ονομάστηκε και στις δύο πλευρές του Αιγαίου, και που υποστηρίχθηκε από τους τότε υπουργούς Εξωτερικών, Γιώργο Παπανδρέου και Ισμαήλ Τζεμ, προώθησε τον κατευνασμό, την αλληλοβοήθεια και τη συνεργασία των δύο χωρών σε διάφορους τομείς (Ker-Lindsay, 2000, σ. 215-216 Aksu, 2001, σ. 33). Η κυβέρνηση Σημίτη, ανήκουσα στο λεγόμενο «εκσυγχρονιστικό μπλοκ» του ΠΑΣΟΚ, προήγαγε την ιδέα του «εξευρωπαϊσμού» στην εξωτερική πολιτική με προεξάρχοντα αυτής της ιδέας τον τότε αναπληρωτή υπουργό Εξωτερικών, Γιάννο Κρανιδιώτη. Ο «εξευρωπαϊσμός» αποσκοπούσε σε πιο μετριοπαθή στάση απέναντι στις χώρες των Βαλκανίων και την Τουρκία με απώτερο σημείο την ένταξη στις δομές της ΕΕ μέσα από βαθιές τομές που θα επέφερε στα πολιτικά τους συστήματα. Ιδίως ως προς την Τουρκία, η ατζέντα είχε ως στόχο τον διάλογο και τα θέματα χαμηλής πολιτικής, προκειμένου να οικοδομηθεί η εμπιστοσύνη μεταξύ των δύο χωρών και να συζητηθούν τα πιο σημαντικά θέματα, όπως το Κυπριακό, σε μεταγενέστερο στάδιο (Ker-Lindsay, 2007α, σ. 73). Η Ελλάδα στο Ελσίνκι το 1999 εμφανίστηκε υπέρμαχη της ευρωπαϊκής υποψηφιότητας της Τουρκίας, μία κίνηση που, αν μη τι άλλο, ενείχε σημαντικό πολιτικό ρίσκο για την τότε κυβέρνηση, η οποία είχε να αντιμετωπίσει τις επερχόμενες βουλευτικές εκλογές το 2000. Είναι αξιοσημείωτο να αναφερθεί ότι το πρώτο μήνυμα προς τον Ερντογάν, ως αρχηγό του ΑΚΡ και νικητή των εκλογών του 2002 στην Τουρκία, προήλθε από τον

έλληνα πρωθυπουργό, Κώστα Σημίτη, σηματοδοτώντας έτσι την επιθυμία της Ελλάδας να συνεργαστεί στενά με τη νέα τουρκική κυβέρνηση (Müftüler-Bac και Güney, 2005, σ. 290). Αλλά ακόμα και μετά την άνοδο της Νέας Δημοκρατίας στην εξουσία υπό τον Κώστα Καραμανλή, τον Μάρτιο του 2004, λίγες μόλις εβδομάδες πριν την τελική Διάσκεψη για το Σχέδιο Ανάν στην Ελβετία, ο νέος έλληνας πρωθυπουργός δήλωσε πως θα συνέχιζε την πολιτική της διπλωματίας με την Τουρκία (Ker-Lindsay, 2007β, σ. 74).

Η ενταξιακή προοπτική της Τουρκίας τόνωσε τις μεταρρυθμιστικές προσπάθειες εντός της χώρας, οι οποίες αποσκοπούσαν στον εκδημοκρατισμό της, αν και η μετάβαση σε ένα δημοκρατικό καθεστώς εκείνη την εποχή πιθανώς οφειλόταν στην ύπαρξη πολλών διαφορετικών κέντρων εξουσίας (ΕΛΙΑΜΕΠ, 2009). Η άνοδος του ΑΚΡ στην εξουσία οδήγησε σε σταδιακή περιθωριοποίηση του στρατού και της παλαιάς γραφειοκρατίας και αυτό έδωσε ώθηση σε πολιτικές αλλαγές στην «ΤΔΒΚ» (Asmussen, 2004). Επίσης, η δήλωση του ΑΚΡ περί βελγικού μοντέλου στην επίλυση του Κυπριακού καθώς και τα ταξίδια του Ερντογάν σε πολλές ευρωπαϊκές πρωτεύουσες, μεταξύ των οποίων και η Αθήνα, ήταν δηλωτικά του γεγονότος ότι η ευρωπαϊκή πορεία της Τουρκίας περνούσε από την ελληνική πρωτεύουσα. Επιπλέον, η αποδοχή από πλευράς Ερντογάν, ότι η ευρωπαϊκή πορεία της Τουρκίας ήταν πλέον συνδεδεμένη με την Κύπρο, έσπαγε την παραδοσιακή αντίληψη της τουρκικής εξωτερικής πολιτικής σε αυτό τον τομέα, ότι δηλαδή η Τουρκία δεν έπρεπε πρακτικά να δέχεται προαπαιτούμενα για την προσχώρησή της στην ΕΕ (Müftüler-Bac και Güney, 2005, σ. 290). Ο Ερντογάν στην πράξη αποστασιοποιήθηκε από την μέχρι τότε πολιτική της Τουρκίας στο Κυπριακό, η οποία δεν είχε, κατά τη γνώμη του, κανένα αποτέλεσμα (Kyle, 2004, σ. 17). Επίσης, η Τουρκία άρχισε να λαμβάνει σοβαρά υπ' όψιν τις αποφάσεις του ΕΔΑΔ, όταν συνειδητοποίησε ότι η ευρωπαϊκή πορεία της θα είχε αντίκρισμα (Müftüler-Bac και Güney, 2005, σ. 290). Χαρακτηριστικά αναφέρεται πως τον Δεκέμβριο του 2003 η Τουρκία πλήρωσε αποζημίωση στην Τινίνα Λοϊζίδου, μία Ελληνοκύπρια από την Κερύνεια που είχε προσφύγει στο ΕΔΑΔ κατά της Τουρκίας για το γεγονός ότι, εξαιτίας της τελευταίας, δεν μπορούσε να απολαμβάνει την περιουσία της στην ιδιαίτερη πατρίδα της (BBC, 2003γ). Η υπόθεση Λοϊζίδου είχε δημιουργήσει για πολλά χρόνια σοβαρή κρίση στις σχέσεις Τουρκίας και Συμβουλίου της Ευρώπης (Hurriyet, 2003).

Το Ηνωμένο Βασίλειο είχε ενεργό συμμετοχή στο σχεδιασμό του Σχεδίου Ανάν. Ήδη, από την εποχή που η Κυπριακή Δημοκρατία υπέβαλε αίτηση προσχώρησης στην ΕΕ τη δεκαετία του 1990, όπου μεταξύ άλλων ήλπιζε πως αυτή η κίνηση θα πίεζε την Τουρκία για την επίλυση του Κυπριακού, το Ηνωμένο Βασίλειο εξέφραζε ανησυχία για το αν το υφιστάμενο πρόβλημα του πολιτικού προβλήματος γινόταν πιο πολύπλοκο. Παρ' όλα αυτά, οι ανησυχίες αυτές σταδιακά κάμφθηκαν και το 1995 διορίστηκε ο Ντέιβιντ Χάνεϊ, ένας έμπειρος διπλωμάτης, ως ειδικός απεσταλμένος του Ηνωμένου Βασιλείου για το Κυπριακό, ενώ επί βρετανικής προεδρίας στην ΕΕ ελήφθη η απόφαση να συνεχιστούν οι ενταξιακές διαπραγματεύσεις χωρίς προαπαιτούμενη την επίλυση του πολιτικού προβλήματος. Οι Βρετανοί προσπάθησαν τα επόμενα χρόνια, ιδίως κατά την προετοιμασία του Σχεδίου Ανάν, να ενθαρρύνουν και να υποστηρίξουν όλες τις εμπλεκόμενες πλευρές στη διαδικασία. Εξάλλου, η άνοδος του Ερντογάν στην εξουσία έγινε θερμά αποδεκτή από τον βρετανό πρωθυπουργό, Τόνυ Μπλερ, ο οποίος υποστήριζε σθεναρά την ευρωπαϊκή προοπτική της Τουρκίας (Kyle, 2004, σ. 17, 20).

Τέλος, πέραν του Ηνωμένου Βασιλείου, τόσο οι ΗΠΑ, όσο η ΕΕ και γενικότερα, ο ΟΗΕ ευνόησαν το κλίμα για την προώθηση του Σχεδίου Ανάν, ιδιαίτερα στις αρχές του 2004, ασκώντας «εποικοδομητική πίεση» στις δύο κοινότητες για συνέχιση των διαπραγματεύσεων. Σύμφωνα με τον Συρίγο (2005, σ. 137-138, 141-142) μία πιθανή εξήγηση για το έκδηλο ενδιαφέρον του διεθνούς παράγοντα προς αυτή την κατεύθυνση ήταν η απρόσκοπτη ένταξη της Τουρκίας στην ΕΕ που, σε περίπτωση μη επίλυσης του Κυπριακού, πιθανώς να οδηγούσε σε μπλοκάρισμά της από την ίδια την Κυπριακή Δημοκρατία. Στην πορεία προς την τελική διαπραγμάτευση, ο ΓΓ εμφανίστηκε να χρησιμοποιεί ενεργά το χαρτί της επιδιαιτησίας σε περίπτωση μη συμφωνίας των μερών, ενώ πολλάκις η ΕΕ επέμενε στην εφαρμογή του Σχεδίου Ανάν ως πλαισίου λύσης (Veremis και Savvides, 2004, σλς 85-86).

2.4. Το περιεχόμενο της Συμφωνίας

Το κύριο σώμα του τελικού Σχεδίου Ανάν (Σχέδιο Ανάν 5) με τίτλο «Σχέδιο ΓΓ Ηνωμένων Εθνών, Η Συνολική, Διευθέτηση του Κυπριακού Προβλήματος» απαρτιζόταν από 75 σελίδες στην ελληνική εκδοχή του (182 σελίδες στην αγγλική

εκδοχή) και περιείχε τη Θεμελιώδη Συμφωνία και άλλα Προσαρτήματα, Παραρτήματα και Συνημμένα (Γραφείο Τύπου και Πληροφοριών Κυπριακής Δημοκρατίας, 2004).

Το Σχέδιο Ανάν 5 περιελάμβανε έξι προσαρτήματα, δηλαδή τη Θεμελιώδη/Ιδρυτική Συμφωνία, τα Συντάγματα των συνιστωσών πολιτειών (constituent states), τη Συνθήκη σχετικά με τη «νέα κατάσταση πραγμάτων στην Κύπρο» (“new state of affairs in Cyprus”), το Σχέδιο Πράξης για προσαρμογή στους όρους προσχώρησης της ΕΚΔ στην ΕΕ, τα θέματα που θα υποβάλλονταν στο ΣΑ για απόφαση καθώς και μεταβατικά μέτρα που θα λαμβάνονταν κατά τον Απρίλιο 2004. Επρόκειτο περί ενός κειμένου που εγκαθίδρυε την ΕΚΔ (άρθρο 2 Θεμελιώδους Συμφωνίας) και παρουσίαζε τη «νέα κατάσταση πραγμάτων» στην Κύπρο με πολλές λεπτομέρειες. Οι λεπτομέρειες του Σχεδίου ήταν τόσες, που έφταναν στο σημείο να περιγράφουν τη σημαία της ΕΚΔ και τον εθνικό της ύμνο (Θεμελιώδης Συμφωνία, Προσάρτημα I, Μέρος II, άρθρο 8). Επίσης, στο τελικό Σχέδιο περιέχονταν και οι προσυμπληρωμένες επιστολές που, μετά την αποδοχή του Σχεδίου από τους ηγέτες των δύο κοινοτήτων, θα αποστέλλονταν προς τον ΓΓ, τον Πρόεδρο του Συμβουλίου της ΕΕ και τον Γενικό Γραμματέα του Συμβουλίου της Ευρώπης (Θεμελιώδης Συμφωνία, Προσάρτημα ΙΧ, Συνημμένα 1-3). Στα κύρια άρθρα της Θεμελιώδους Συμφωνίας οι δύο κοινότητες θα ανέφεραν ότι ήταν αποφασισμένες να μην επαναλάβουν τα τραγικά γεγονότα του παρελθόντος και θα αποκήρυτταν τη χρήση βίας ή απειλή χρήσης βίας στηριζόμενες στην αρχή της πολιτικής ισότητας και ασκώντας «εγγενή συντακτική εξουσία».

Τα κυριότερα σημεία διαπραγμάτευσης του τελικού Σχεδίου Ανάν εντοπιζόνταν στη διακυβέρνηση της ΕΚΔ, τις εξουσίες του ομοσπονδιακού κράτους και των συνιστωσών πολιτειών και τα θέματα κυριαρχίας. Κύρια θέματα στο Σχέδιο αποτέλεσαν η εκπροσώπηση των δύο κοινοτήτων σε ομοσπονδιακό επίπεδο, οι εγγυήσεις, οι τρεις ελευθερίες (μετακίνησης, εγκατάστασης και ιδιοκτησίας), οι εδαφικές αναπροσαρμογές, τα θέματα των εκτοπισμένων, το περιουσιακό, οι έποικοι, οι μετανάστες και η συμμετοχή της ΕΚΔ στην ΕΕ (Sözen και Özersay, 2007).

Ειδικότερα, στο θέμα της διακυβέρνησης, προβλεπόταν ότι η ΕΚΔ θα ήταν διζωνική και δικοινοτική με τη συμμετοχή της ελληνοκυπριακής και τουρκοκυπριακής συνιστώσας πολιτείας, βασιζόμενη κυρίως στο ελβετικό, αλλά και το βελγικό μοντέλο. Το ελβετικό μοντέλο αποτελούσε πρότυπο για τις σχέσεις της ομοσπονδιακής κυβέρνησης με τα καντόνια, ενώ το βελγικό μοντέλο χρησιμοποιούνταν ως πρότυπο

στη διαμόρφωση και εφαρμογή της εξωτερικής πολιτικής και την εμπλοκή των συνιστώντων κρατιδίων στις ευρωπαϊκές υποθέσεις (Θεμελιώδης Συμφωνία, Κύρια Άρθρα, άρθρο 2). Το Σχέδιο Συντάγματος του ομοσπονδιακού κράτους παρείχε πολλές αρμοδιότητες στην ομοσπονδιακή κυβέρνηση με έμφαση στην απόδοση της κυπριακής ιθαγένειας, τις εξωτερικές σχέσεις της Κύπρου με άλλα κράτη και την ΕΕ, την Κεντρική Τράπεζα της Κύπρου, την ομοσπονδιακή φορολογία, αλλά και σε άλλα θέματα (π.χ. πολιτιστική κληρονομιά, πάταξη τρομοκρατίας, εκμετάλλευση φυσικών πόρων, αεροναυτιλία και ναυσιπλοΐα). Οι αρμοδιότητες των συνιστωσών πολιτειών θα περιορίζονταν σε εκείνους τους τομείς που δεν γινόταν ρητή αναφορά στην ομοσπονδιακή κυβέρνηση (Θεμελιώδης Συμφωνία, Προσάρτημα I, Μέρος IV, άρθρα 14-15).

Η ΕΚΔ θα ήταν κυρίαρχο κράτος με μία ενιαία διεθνή προσωπικότητα και με ρητή απαγόρευση για ένωση όλης της επικράτειας ή μέρους της με άλλο κράτος, διχοτόμηση ή απόσχιση (Θεμελιώδης Συμφωνία, Κύρια Άρθρα, άρθρο 1). Επίσης, η ΕΚΔ θα απέδιδε την κυπριακή ιθαγένεια σε όλους τους πολίτες της, ενώ κάθε συνιστώσα πολιτεία θα απέδιδε στους πολίτες του την «εσωτερική ιδιότητα του πολίτη», που θα λειτουργούσε συμπληρωματικά και μόνο στην κυπριακή ιθαγένεια (Θεμελιώδης Συμφωνία, Προσάρτημα I, Μέρος III, άρθρο 12). Παρ' όλα αυτά, καθοριζόταν ένας αριθμός 45.000 προσώπων, τα οποία θα λάμβαναν την κυπριακή ιθαγένεια, μετά την εφαρμογή της Συμφωνίας, με βάση τον ομοσπονδιακό νόμο περί ιθαγένειας (Προσάρτημα 6). Τα πρόσωπα αυτά ήταν οι Τούρκοι έποικοι που θα κατοικούσαν στο τουρκοκυπριακό συνιστών κρατίδιο με βάση συγκεκριμένα κοινωνικά κριτήρια (Sözen και Özersay, 2007, σ. 130 Βάσσης, 2014, σ. 290).

Η εκπροσώπηση των δύο κοινοτήτων σε ομοσπονδιακό επίπεδο θα γινόταν με βάση την πολιτική ισότητα. Συγκεκριμένα, η νομοθετική λειτουργία θα οργανωνόταν δικαμεραλικά με πρόβλεψη Βουλής των Αντιπροσώπων και Γερουσίας που θα συνέθεταν το ομοσπονδιακό Κοινοβούλιο. Στη Βουλή των Αντιπροσώπων η εκπροσώπηση θα γινόταν αναλογικά, με βάση το πληθυσμιακό κριτήριο (με τουλάχιστον το 1/4 των εδρών ανά κοινότητα), ενώ στη Γερουσία και οι δύο κοινότητες θα είχαν τον ίδιο αριθμό μελών (Θεμελιώδης Συμφωνία, Προσάρτημα I, Μέρος V, Τμήμα Α, άρθρο 22). Η εκτελεστική εξουσία της ΕΚΔ θα ασκούνταν από το εξαμελές Προεδρικό Συμβούλιο, που θα εκτελούσε χρέη αρχηγού της ΕΚΔ και υπουργικού συμβουλίου της ομοσπονδιακής κυβέρνησης. Το Προεδρικό Συμβούλιο θα προέκυπτε

αναλογικά μεταξύ των πολιτών των δύο κρατιδίων από ενιαίο κατάλογο του Κοινοβουλίου και με τουλάχιστον 1/3 των μελών του να προέρχεται από κάθε πολιτεία. Η αρχηγία της ΕΚΔ θα γινόταν με εκ περιτροπής προεδρία με θητεία 20 μηνών για τον πρόεδρο και τον αντιπρόεδρο, που δεν θα προέρχονταν από την ίδια πολιτεία, και τελική αναλογία στον προεδρικό θώκο 2:1 μεταξύ Ελληνοκυπρίων και Τουρκοκυπρίων κατά την πενταετή θητεία του Συμβουλίου. Η λήψη των αποφάσεων θα γινόταν ομόφωνα ή με απλή πλειοψηφία, με την προϋπόθεση ότι στη δεύτερη περίπτωση θα υπήρχε τουλάχιστον μία θετική ψήφος από κάθε πολιτεία (Θεμελιώδης Συμφωνία, Προσάρτημα Ι, Μέρος V, Τμήμα Β, άρθρα 26-28). Για τυχόν εμπλοκή στη λήψη αποφάσεων στο Προεδρικό Συμβούλιο, τη λύση θα έδινε το Ανώτατο Δικαστήριο, το οποίο θα επέλυε και διαφορές μεταξύ των συνιστωσών πολιτειών μεταξύ τους ή με την ομοσπονδιακή κυβέρνηση (Θεμελιώδης Συμφωνία, Προσάρτημα Ι, Μέρος V, Τμήμα Δ, άρθρο 36).

Στο φλέγον θέμα των εγγυήσεων, τόσο η Συνθήκη Εγγυήσεως όσο και η Συνθήκη Συμμαχίας του 1960 θα παρέμεναν σε ισχύ *mutatis mutandis* (Θεμελιώδης Συμφωνία, Κύρια Άρθρα, άρθρα 1 και 8). Συγκεκριμένα, υπήρχε πρόνοια το μέγεθος των στρατιωτικών αποσπασμάτων της Ελλάδας και της Τουρκίας στην Κύπρο να επανέλθει στα επίπεδα του 1960 από το 2019 και μετά (δηλαδή 950 και 650 έλληνες και τούρκοι στρατιωτικοί αντίστοιχα), με ακόλουθη τριετή αναθεώρηση των δυνάμεων, και με προοπτική την πλήρη απόσυρσή τους. Επίσης, σκοπός του Σχεδίου Ανάν ήταν ο αφοπλισμός των ελληνοκυπριακών και τουρκοκυπριακών ένοπλων σωμάτων, ενώ καίριο ρόλο για την ασφάλεια της Κύπρου θα είχε η ειρηνευτική αποστολή του ΟΗΕ στο νησί. Το τελικό Σχέδιο Ανάν προέβλεπε, επιπλέον, την ύπαρξη αστυνομικής δύναμης σε κάθε συνιστώσα πολιτεία, αλλά και σε ομοσπονδιακό επίπεδο, με δυνατότητα συνεργασίας μεταξύ τους (Θεμελιώδης Συμφωνία, Κύρια Άρθρα, άρθρο 8).

Με το τελικό Σχέδιο Ανάν οι μετακινήσεις δεν θα υπόκεινταν σε περιορισμούς, πλην ορισμένων εξαιρέσεων για λόγους δημόσιας τάξης και ασφάλειας. Αυτό καθοριζόταν ρητά στο άρθρο 18 (Θεμελιώδης Συμφωνία, Προσάρτημα Ι, Συνημμένο 5). Ταυτόχρονα, διασφαλιζόταν το δικαίωμα εγκατάστασης/διαμονής, αλλά με περιορισμούς και μεταβατικές χρονικές περιόδους για τους πολίτες της άλλης συνιστώσας πολιτείας ή τους προερχόμενους από την Ελλάδα και την Τουρκία, με σκοπό να μην αλλάξει η πληθυσμιακή φυσιογνωμία των δύο πολιτειών (Θεμελιώδης Συμφωνία, Κύρια Άρθρα, άρθρα 3 και 4).

Οι εδαφικές αναπροσαρμογές θα οδηγούσαν σε μία αναλογία ελέγχου εδάφους της τάξης περίπου 72:28 μεταξύ Ελληνοκυπρίων και Τουρκοκυπρίων με βάση τον χάρτη που επισυναπτόταν στο τελικό Σχέδιο (Θεμελιώδης Συμφωνία, Κύρια Άρθρα, άρθρο 9). Οι εδαφικές αναπροσαρμογές υπέρ της ελληνοκυπριακής συνιστώσας πολιτείας θα πραγματοποιούνταν με μεταβατικές περιόδους, όπου τον έλεγχο θα είχε αρχικά η τουρκοκυπριακή συνιστώσα πολιτεία και κατόπιν η ειρηνευτική δύναμη του ΟΗΕ. Στην πράξη, στην ελληνοκυπριακή κοινότητα θα επέστρεφε μεγάλο μέρος της Αμμοχώστου, η Μόρφου και πολλά χωριά, ενώ η Καρπασία θα απολάμβανε ευρείας αυτοδιοίκησης, αν και υπαγόμενη στο τουρκοκυπριακό συνιστών κρατίδιο (Η Καθημερινή, 2004).

Η πτυχή του περιουσιακού θα επιλυόταν μέσω του άρθρου 10 της Θεμελιώδους Συμφωνίας (βλ. Κύρια Άρθρα), το οποίο προέβλεπε ότι ορισμένοι από τους εκτοπισμένους θα επέστρεφαν στις περιουσίες τους, μέσω των προβλεπόμενων εδαφικών αναπροσαρμογών, ή θα αποζημιώνονταν. Υπάρχουν διάσπαρτες στο τελικό Σχέδιο αναφορές πάνω στο περιουσιακό, για το οποίο όμως θα υπήρχαν περιορισμοί. Πιο συγκεκριμένες αναφορές γίνονταν στο Προσάρτημα VII της Θεμελιώδους Συμφωνίας, το οποίο προέβλεπε και τη θέσπιση Συμβουλίου Περιουσίας για να ασχοληθεί με τα περιουσιακά ζητήματα που ανέκυψαν μετά τα γεγονότα του 1963.

Τέλος, η διευθέτηση του Κυπριακού, μέσω του Σχεδίου Ανάν, θα οδηγούσε και σε ενσωμάτωση των ρυθμίσεων στο κοινοτικό κεκτημένο (Sözen και Özersay, 2007, σ. 130) μετά την ένταξη της ΕΚΔ στην ΕΕ.

2.5. Οι αντιδράσεις για τη Συμφωνία και η απόρριψή της

Στις δύο κοινότητες αρνητικοί προς το Σχέδιο Ανάν ήταν τόσο ο Ραούφ Ντενκτάς όσο και ο Τάσος Παπαδόπουλος (IN.GR, 2018). Μάλιστα, το τηλεοπτικό διάγγελμα που εκφώνησε ο τελευταίος προς τους Ελληνοκυπρίους ήταν μέσα σε συγκινητική φόρτιση, με χαρακτηριστική αποστροφή του λόγου του ότι:

«Παρέλαβα κράτος διεθνώς αναγνωρισμένο. Δεν θα παραδώσω ‘κοινότητα’ χωρίς δικαίωμα λόγου διεθνώς και σε αναζήτηση κηδεμόνα. Και όλα αυτά έναντι κενών, παραπλανητικών, δήθεν, προσδοκιών. Έναντι της ανεδαφικής

ψευδαίσθησης ότι η Τουρκία θα τηρήσει τις δεσμεύσεις της» (Τα Νέα, 2018).

Τα κυριότερα πολιτικά κυπριακά κόμματα της εποχής εκείνης που τάχθηκαν κατά, πέραν του Τάσσου Παπαδόπουλου και του ΔΗΚΟ, από το οποίο προερχόταν, ήταν το ΑΚΕΛ και η ΕΔΕΚ. Αντιθέτως, θετικά διακείμενοι εμφανίστηκαν ο ΔΗΣΥ, με αρχηγό τον νυν πρόεδρο της Κυπριακής Δημοκρατίας, Νίκο Αναστασιάδη, ο πρώην πρόεδρος Γιώργος Βασιλείου, αλλά και ο τότε Γενικός Εισαγγελέας, Αλέκος Μαρκίδης (Ριζοσπάστης, 2004). Κατά τα άλλα, στην Τουρκία ο Ρετζέπ Ταγίπ Ερντογάν τάχθηκε υπέρ του Σχεδίου, ενώ στην Ελλάδα, η νέα κυβέρνηση του Κώστα Καραμανλή κράτησε ουδέτερη στάση. Αντιθέτως, ο πρώην ΥΠΕΞ Γιώργος Παπανδρέου υποστήριξε το τελικό Σχέδιο. Τελικά, το 76% των Ελληνοκυπρίων απέρριψαν το Σχέδιο Ανάν και το 62% των Τουρκοκυπρίων το υπερψήφισαν στα δύο χωριστά δημοψηφίσματα της 24ης Απριλίου 2004 (IN.GR, 2018).

2.6. Συμπεράσματα

Το Σχέδιο Ανάν ήταν εν πολλοίς αποτέλεσμα διεθνών πιέσεων, λόγω της εισόδου της Κυπριακής Δημοκρατίας στην ΕΕ καθώς και της εκκίνησης της ενταξιακής πορείας της Τουρκίας. Η ίδια η Συμφωνία βασιζόταν στην επίλυση του Κυπριακού στη βάση διζωνικής και δικοινοτικής ομοσπονδίας και περιείχε το πλήρες συνταγματικό κείμενο της ΕΚΔ με εξαίρεση τα συντάγματα των συνιστωσών πολιτειών. Τελικά, η Συμφωνία καταψηφίστηκε από τους Ελληνοκυπρίους, εν μέσω δισταμένων απόψεων από τον πολιτικό κόσμο στις ελεύθερες περιοχές.

3. Η Διάσκεψη στο Κραν Μοντανά της Ελβετίας

3.1. Εισαγωγή

Τα χρόνια που ακολούθησαν την απόρριψη του Σχεδίου Ανάν το 2004 χαρακτηρίστηκαν από στασιμότητα σε ό,τι αφορά τις διαπραγματεύσεις για το Κυπριακό. Παρ' όλα αυτά, οι περίοδοι 2008-2010 και 2015-2016 καθώς και η Κοινή Διακήρυξη Αναστασιάδη-Ακιντζί του 2014 είναι οι σημαντικότεροι σταθμοί για την επίλυση του Κυπριακού, κατά τη διάρκεια των οποίων οι δύο κοινότητες διαπραγματεύτηκαν για επίλυση του πολιτικού προβλήματος, υπό τον ΟΗΕ, στη βάση ομοσπονδιακού μοντέλου (Stelgias, 2017, σ. 29 ΥΠΕΞ Ελλάδα, 2018). Ταυτόχρονα, η δραστηριοποίηση της Κυπριακής Δημοκρατίας στον ενεργειακό τομέα και η εύρεση σημαντικών κοιτασμάτων υδρογονανθράκων στην ΑΟΖ της διαδραμάτισαν και αυτές ρόλο στις κινήσεις που έγιναν στο Κυπριακό (Özgür κα., 2017, σ. 1-2) και οδήγησαν στη Διάσκεψη του Κραν Μοντανά. Το παρόν Κεφάλαιο παρουσιάζει τα γεγονότα από το 2004 έως τον Ιούλιο του 2017, μέχρι δηλαδή την πραγματοποίηση της Διάσκεψης στο ελβετικό θέρετρο, τους ευνοϊκούς παράγοντες που οδήγησαν σε αυτή τη Διάσκεψη και την κατάρρευση των συνομιλιών.

3.2. Τα γεγονότα που οδήγησαν προς τη Διάσκεψη του Κραν Μοντανά

Παρά την επίρριψη, άμεσα ή έμμεσα, της ευθύνης μη αποδοχής του εν λόγω Σχεδίου στην ελληνοκυπριακή πλευρά, από τον ΟΗΕ, τις ΗΠΑ και τη Βρετανία, αλλά και την ΕΕ (UN Secretary-General, 2004, σ. 20 Özgür, 2007, σ. 169-171), το αμέσως επόμενο χρονικό διάστημα, υπήρξαν κινήσεις υπέρ των Τουρκοκυπρίων τόσο από πλευράς Κυπριακής Δημοκρατίας όσο και ΕΕ με μέτρα οικονομικής στήριξής τους. Παράλληλα, η Κυπριακή Δημοκρατία προχώρησε σε μέτρα οικοδόμησης εμπιστοσύνης προς την άλλη πλευρά του νησιού. Αυτά, μεταξύ άλλων, περιελάμβαναν τη μετακίνηση προσώπων, αγαθών και διευκόλυνση υπηρεσιών, τον περιορισμό ή απομάκρυνση στρατιωτικών δραστηριοτήτων πλησίον της γραμμής κατάπαυσης του πυρός του 1974, τη χορήγηση ταξιδιωτικών εγγράφων σε Τουρκοκυπρίους και τη συμμετοχή των τελευταίων σε ευρωπαϊκά ερευνητικά προγράμματα (Κουφουδάκης, 2008, σ. 116-119).

Στην πορεία η Τουρκία υπέγραψε ένα πρωτόκολλο επέκτασης της τελωνειακής ένωσης με τα δέκα νέα μέλη της ΕΕ, μεταξύ των οποίων και την Κυπριακή Δημοκρατία, ενώ το 2005 ξεκίνησαν και οι ενταξιακές διαπραγματεύσεις της. Εντούτοις, η Τουρκία δήλωσε πως η υπογραφή αυτού του πρωτοκόλλου δεν θα σήμαινε τη διπλωματική αναγνώριση της τελευταίας. Η κίνηση όμως αυτή της Τουρκίας αξιολογήθηκε αρνητικά από την ΕΕ, που δήλωσε πως η Τουρκία έπρεπε να συμμορφωθεί με τις συμβατικές της υποχρεώσεις προς την ΕΕ (Gürel κα., 2013, σ. 39).

Από την άλλη πλευρά, η Κυπριακή Δημοκρατία ξεκίνησε την οριοθέτηση των ενεργειακών οικοπέδων στο νότιο τμήμα της ΑΟΖ της το 2006 και ακολούθως πραγματοποίησε τον πρώτο γύρο διεθνούς διαγωνισμού για τη χορήγηση αδειών έρευνας και αδειών εκμετάλλευσης υδρογονανθράκων το 2007. Την ίδια χρονιά, οριοθέτησε την ΑΟΖ της με τον Λίβανο (όπως είχε κάνει το 2003 με την Αίγυπτο) (Gürel κα., 2013, σ. 3-5). Παράλληλα, η Κυπριακή Δημοκρατία έμπαινε σε προεκλογική περίοδο για τις προεδρικές εκλογές του Φεβρουαρίου του 2008, που ανέδειξαν σε νικητή τον Δημήτρη Χριστόφια από το ΑΚΕΛ.

Την ίδια χρονιά, άλλαξε και η ηγεσία του ΟΗΕ και τα ηνία του διεθνούς οργανισμού ανέλαβε ο Μπαν Κι Μουν. Ο νέος κύπριος πρόεδρος δήλωσε έτοιμος για επανέναρξη συνομιλιών με τους Τουρκοκυπρίους και βρήκε ευήκοον ους στον Μεχμέτ Αλί Ταλάτ (Βάσσης, 2014, σ. 298). Κατά την περίοδο 2008-2010 η ελληνοκυπριακή πλευρά έθεσε έντονα το θέμα των εγγυητριών δυνάμεων στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων, αμέσως μάλιστα μετά την εκλογή του Δημήτρη Χριστόφια. Η ελληνοκυπριακή πλευρά τόνισε ότι μετά το 1974 οι Ελληνοκύπριοι φοβούνταν και δεν εμπιστεύονταν τα τουρκικά στρατεύματα κατοχής και για αυτό θα έπρεπε το σύστημα των εγγυήσεων να επαναπροσδιοριστεί ταυτόχρονα με την απαγκίστρωση των στρατευμάτων από το νησί, άποψη που δεν συμερίζονταν η Τουρκία και η τουρκοκυπριακή ηγεσία (Stelgias, 2017, σ. 31-32). Εκείνη την περίοδο η διακυβέρνηση Χριστόφια προσπάθησε να επανεντάξει την τουρκοκυπριακή κοινότητα στις δομές της Κυπριακής Δημοκρατίας, ενώ ταυτόχρονα διατύπωνε την άποψη περί «μετεξέλιξης» της τελευταίας από ενιαίο κράτος σε διζωνική, δικοινοτική ομοσπονδία. Σε ό,τι αφορά το θέμα της πολιτικής ισότητας, ο Δημήτρης Χριστόφιας υποστήριξε ότι αυτή θα μπορούσε να πραγματοποιηθεί μέσω της «αποτελεσματικής» συμμετοχής των Τουρκοκυπρίων στο ομοσπονδιακό κράτος και της εκ περιτροπής προεδρίας (Stelgias, 2017, σ. 34-36). Από την άλλη πλευρά, ο Μεχμέτ Αλί Ταλάτ έδινε ιδιαίτερο βάρος στην αριθμητική ισότητα

με αυξημένες αρμοδιότητες και συμμετοχή των Τουρκοκυπρίων στους μηχανισμούς λήψης αποφάσεων. Ο ίδιος ηγέτης, λαμβάνοντας υπ' όψιν τη μη αναγνώριση της «ΤΔΒΚ» από τη διεθνή κοινότητα και τον αντίκτυπο που αυτό είχε στην κοινωνικές και πολιτικές εξελίξεις στην κοινότητά του, προσπάθησε να αλλάξει στρατηγική. Απώτερος σκοπός του ήταν η «ΤΔΒΚ» να μετατραπεί σε ιδρυτικό κράτος της νέας «Ενωμένης Κυπριακής Ομοσπονδίας», όχι ως μετεξέλιξη της Κυπριακής Δημοκρατίας, ως συνέχεια κράτους, αλλά μέσα από τη διαδικασία της «παρθενογένεσης» (Stelgias, 2017, σ. 35-36). Η «παρθενογένεση» ήταν μία έννοια που χρησιμοποιήθηκε για πρώτη φορά στο Σχέδιο Ανάν και αφορούσε ασαφώς το πώς θα προέκυπτε η ΕΚΔ, χωρίς, σκοπίμως, να αναφέρεται σε συνέχεια ή διαδοχή κρατών (Sözen και Özersay, 2007, σ. 139). Πάντως, οι διακοινοτικές συνομιλίες Χριστόφια-Ταλάτ δεν οδήγησαν σε απτά αποτελέσματα, ενώ το 2010 τον Μεχμέτ Αλί Ταλάτ διαδέχθηκε στην εξουσία ο Ντερβίς Έρογλου και επανεκκίνησαν οι συνομιλίες, χωρίς πάλι κάποιο αποτέλεσμα (Βάσσης, 2014, σ. 298).

Το ίδιο έτος η Κυπριακή Δημοκρατία οριοθέτησε την ΑΟΖ της με το Ισραήλ και το 2011 έλαβε χώρα η πρώτη δοκιμαστική γεώτρηση από τον αμερικανικό κολοσσό 'Noble Energy' με ενθαρρυντικά αποτελέσματα για την ύπαρξη κοιτασμάτων υδρογονανθράκων στο οικόπεδο «Αφροδίτη» (Gürel κα., 2013, σ. 3-5). Επίσης, η πιθανολογούμενη εύρεση μεγάλων τέτοιων κοιτασμάτων μεταξύ Κύπρου και Ισραήλ προσήλκυσε το ενδιαφέρον εταιρειών-κολοσσών, από ισχυρές στρατιωτικά χώρες του κόσμου (π.χ. Γαλλία) στο δεύτερο γύρο αδειοδοτήσεων το 2012. Από τη μία πλευρά, η Κυπριακή Δημοκρατία φαίνεται ότι ήταν προσεκτική στο να μην αδειοδοτήσει οικόπεδα ευθέως διαφιλονικούμενα από την Τουρκία, που είχε ήδη αρχίσει να αντιδρά στα ενεργειακά της σχέδια, αλλά ταυτόχρονα ήθελε να εξασφαλίσει ισχυρή στρατιωτική παρουσία άλλων χωρών στην περιοχή. Την ίδια περίοδο, η Κυπριακή Δημοκρατία σύσφιξε περαιτέρω τις σχέσεις της με το Ισραήλ, όχι μόνο στον ενεργειακό τομέα, αλλά και σε άλλους τομείς, ιδίως μετά την επιδείνωση των τουρκο-ισραηλινών σχέσεων (Gürel κα., 2013, σ. 3-5, 39).

Τον Δημήτρη Χριστόφια διαδέχτηκε στον προεδρικό θώκο ο Νίκος Αναστασιάδης στις εκλογές του Φεβρουαρίου του 2013. Ένα μήνα μετά την ανάληψη των καθηκόντων του, ο ειδικός σύμβουλος του ΓΓ για το Κυπριακό, Αλεξάντερ Ντάουνερ, εξέδωσε ένα άτυπο κείμενο με τίτλο «Συγκλίσεις» (convergences) των δύο πλευρών κατά τις συνομιλίες τις περιόδου 2008-2012. Σε αυτό φάνηκε πως οι ηγέτες των δύο κοινοτήτων είχαν πλήρως συγκλίνει στους τομείς της ασφάλειας και των εγγυήσεων, της

οικονομίας καθώς και σε θέματα μετανάστευσης, ασύλου και ιθαγένειας (Βάσσης, 2014, σ. 298-299). Πάντως, το συγκεκριμένο έγγραφο, όταν επιδόθηκε στις δύο κοινότητες, προκάλεσε την έντονη ενόχληση της ελληνοκυπριακής πλευράς, ιδίως εξαιτίας των δεσμεύσεων που φέρεται να είχε αναλάβει η κυβέρνηση Χριστόφια, όπως η εκ περιτροπής προεδρία και η σταθμισμένη ψήφος (Αντωνίου, 2013). Οι Νίκος Αναστασιάδης και Ντερβίς Έρογλου προέβησαν στην κοινή διακήρυξη την 11^η Φεβρουαρίου 2014, υπό την αιγίδα του ΟΗΕ. Με κοινή τους δήλωση οι δύο ηγέτες υπογράμμισαν ότι το *status quo* ήταν απαράδεκτο και πως έπρεπε να επαναρχίσουν δομημένες διαπραγματεύσεις με σκοπό τη δικοινοτική, διζωνική ομοσπονδία με πολιτική ισότητα και έγκριση της λύσης σε χωριστά ταυτόχρονα δημοψηφίσματα. Ταυτόχρονα, υιοθετούσαν την αρχή πως τίποτε δεν θα είχε συμφωνηθεί μέχρι να συμφωνηθούν όλα με καλή πίστη και θετικό πνεύμα και με τη δυνατότητα των διορισμένων από κάθε πλευρά διαπραγματευτών να συζητούν οποιοδήποτε θέμα (Euronews, 2014). Παρά την κοινή αυτή δήλωση, οι συνομιλίες σύντομα διακόπηκαν, λόγω τουρκικών προκλήσεων και παραβιάσεων στην κυπριακή ΑΟΖ συνολικής διάρκειας επτά μηνών. Οι συνομιλίες επανεκκίνησαν το 2015 με την άνοδο του Μουσταφά Ακιντζί στην «προεδρία» της «ΤΔΒΚ» (ΥΠΕΞ Ελλάδα, 2018).

Την ίδια περίοδο στη διακυβέρνηση της Ελλάδας ήλθε ο συνασπισμός των κομμάτων ΣΥΡΙΖΑ και ΑΝΕΛ, με πρωθυπουργό τον Αλέξη Τσίπρα. Η Ελλάδα ήδη μαστιζόταν από σοβαρή κρίση χρέους, που είχε ως αποτέλεσμα την πολιτική αστάθεια και τη συνεχή εναλλαγή κυβερνήσεων στην εξουσία. Αν και προτεραιότητα της χώρας ήταν πλέον η αντιμετώπιση της οικονομικής κρίσης, δεν διαφαινόταν να αλλάξει κάτι ριζικά στην εξωτερική της πολιτική (Grigoriadis, 2015)· τουναντίον, αυτή εμφανιζόταν πια ως συνέχεια της παλαιότερης σε όλα τα εθνικά θέματα, όπως και στο Κυπριακό, με τον Νίκο Κοτζιά στη θέση του υπουργού εξωτερικών να δίνει τον τόνο για μία «ενεργητική και ανεξάρτητη εξωτερική πολιτική» (Chryssogelos, 2017, σ. 12).

Τον Ιούλιο του 2016 στην Τουρκία πραγματοποιήθηκε αποτυχημένο πραξικόπημα κατά του, από το 2014, προέδρου της Δημοκρατίας, Ρετζέπ Ταγίπ Ερντογάν, που τον οδήγησε αμέσως μετά σε μαζικές απομακρύνσεις και φυλακίσεις στρατιωτικών και δημοσίων υπαλλήλων (Τσούγκα, 2017). Ο Ερντογάν, που σταδιακά συγκέντρωνε τις εξουσίες στα χέρια του όλα τα προηγούμενα χρόνια, μετέτρεπε την Τουρκία σε ένα αυταρχικό ισλαμικό καθεστώς, που δεν είχε πια σχέση με την πρώτη περίοδο διακυβέρνησής του (έως το 2007), που χαρακτηριζόταν από φιλελεύθερες

μεταρρυθμίσεις και σημαντική βελτίωση της τουρκικής οικονομίας. Πλέον, σε ό,τι αφορά την εξωτερική πολιτική της, η Τουρκία βάδιζε πιο ακτιβιστικά και ιδεολογικά, με αποτέλεσμα τη βαθμιαία περιθωριοποίησή της (Cornell, 2017, σ. 26-27, 30).

Το 2016, επίσης, αποτέλεσε σημείο καμπής στην προσπάθεια επίλυσης του Κυπριακού. Τον Νοέμβριο οι Νίκος Αναστασιάδης και Μουσταφά Ακιντζί συναντήθηκαν στο Μον Πελεράν της Ελβετίας για συνομιλίες υπό την αιγίδα του ΟΗΕ. Μετά από δύο γύρους συνομιλιών, στις αρχές και προς το τέλος του μήνα («Μον Πελεράν 1» και «Μον Πελεράν 2» αντίστοιχα), οι δύο ηγέτες δεν μπόρεσαν να συγκλίνουν στα κριτήρια για τις εδαφικές αναπροσαρμογές, χωρίς επίσης να έχουν καταλήξει στα ζητήματα της ασφάλειας και των εγγυήσεων (Ηλιάδη, 2016 Antoniadis, 2017, σ. 309). Τον Δεκέμβριο οι δύο ηγέτες συμφώνησαν να συνεχιστούν οι συνομιλίες στη Γενεύη με σκοπό να ανταλλάξουν χάρτες επί του εδαφικού ζητήματος και κατόπιν να συγκληθεί διεθνής διάσκεψη για το Κυπριακό. Εν τω μεταξύ, την 1^η Ιανουαρίου 2017 νέος ΓΓ ανέλαβε ο Αντόνιο Γκουτέρες. Τελικά, η «ανοικτού τέλους» διεθνής διάσκεψη ξεκίνησε τις εργασίες της στις 12 Ιανουαρίου 2017 υπό τον ΟΗΕ (ΥΠΕΞ Ελλάδα, 2018). Ως αποτίμηση, οι διαπραγματεύσεις του διμήνου Δεκεμβρίου 2016-Ιανουαρίου 2017 δημιούργησαν έντονη αισιοδοξία για επίλυση του Κυπριακού, ενώ για πρώτη φορά συγκλήθηκε πενταμερής διάσκεψη για το ίδιο θέμα, τον Ιανουάριο του 2017, με τη συμμετοχή όλων των εγγυητριών δυνάμεων και των ηγετών των δύο κοινοτήτων, και έγινε ανταλλαγή χαρτών επί του εδαφικού (Paul, 2017). Παρά τη μη επιτυχή κατάληξη των συνομιλιών, οι ηγέτες των δύο κοινοτήτων συμφώνησαν οι διαπραγματεύσεις να συνεχίσουν σε επίπεδο τεχνικών κλιμακίων στο Μον Πελεράν λίγες ημέρες αργότερα, ενώ στις αρχές Φεβρουαρίου, επί κυπριακού εδάφους, δήλωσαν πως θα ζητούσαν από τον ΟΗΕ να οργανώσει εκ νέου διεθνή διάσκεψη για το Κυπριακό. Οι συνομιλίες διακόπηκαν αιφνίδια εντός του μήνα, από τουρκοκυπριακής πλευράς, με αφορμή την απόφαση της κυπριακής Βουλής των Αντιπροσώπων για διδασκαλία του ενωτικού δημοψηφίσματος του 1950 στα σχολεία των ελεύθερων περιοχών (ΥΠΕΞ Ελλάδα, 2018). Ο Μουσταφά Ακιντζί κατηγορήσε τον Νίκο Αναστασιάδη πως δεν ενδιαφερόταν για τις ειρηνευτικές συνομιλίες παρά μόνο για την επανεκλογή του στο προεδρικό αξίωμα το 2018. Από την άλλη πλευρά, ο Νίκος Αναστασιάδης κατηγορήσε τον Μουσταφά Ακιντζί ότι δεν επεδείκνυε μία πιο θαρραλέα στάση που θα οδηγούσε σε αποσύνδεση των συμφερόντων των Τουρκοκυπρίων από αυτά της Τουρκίας σε θέματα όπως η ασφάλεια και οι εγγυήσεις (Grigoriadis, 2017, σ. 1-2).

Τον Μάρτιο του 2017 η κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου ενεργοποίησε τη διαδικασία του άρθρου 50 της Συνθήκης της Λισαβόνας για την αποχώρηση της χώρας από την ΕΕ, ως συνέπεια του αποτελέσματος του σχετικού δημοψηφίσματος του Ιουνίου του 2016 (BBC, 2018). Το Brexit σήμερα βρίσκεται σε εξέλιξη και διχάζει ακόμα τη βρετανική κοινωνία. Φαίνεται πάντως ότι η βρετανική εξωτερική πολιτική, ως προς το Κυπριακό, δεν έχει αλλάξει, όπως φάνηκε πρόσφατα και από μία ομιλία του Υπάτου Αρμοστή του Ηνωμένου Βασιλείου στην Κύπρο, Στήβεν Λίλλι, σχετικά με το σημαντικό ρόλο της Κύπρου στην ανατολική Μεσόγειο, που θα ενδυναμωθεί κυρίως μέσα από την επίλυση του Κυπριακού (Foreign & Commonwealth Office, 2018).

Προκειμένου να συγκληθεί μία νέα διεθνής διάσκεψη για το Κυπριακό με σκοπό την επίτευξη συνολικής συμφωνίας, ο ΓΓ συναντήθηκε με τους ηγέτες των δύο κοινοτήτων στις αρχές Ιουνίου του 2017 στη Νέα Υόρκη. Για τον λόγο αυτό, ο ειδικός απεσταλμένος του ΓΓ για το Κυπριακό, Έσπεν Μπαρθ Άιντε, θα εμπλεκόταν πιο ενεργά στη διαδικασία για την παραγωγή ενός εγγράφου κοινώς αποδεκτού από τους δύο ηγέτες που θα είχε ως επίκεντρο την ασφάλεια και τις εγγυήσεις. Οι Νίκος Αναστασιάδης και Μουσταφά Ακιντζί συμφώνησαν επίσης οι επικείμενες συνομιλίες να συμπεριλάβουν και τα θέματα του εδαφικού, του περιουσιακού και της διακυβέρνησης υπό την προϋπόθεση όλα τα θέματα να είναι αλληλένδετα μεταξύ τους. Η νέα πενταμερής διάσκεψη θα συνερχόταν στη Γενεύη, ωστόσο κάποια τεχνικά κωλύματα οδήγησαν τελικά τη διεξαγωγή της στο Κραν Μοντανά, μεταξύ 28 Ιουνίου και 7 Ιουλίου (Ηλιάδη, 2017).

3.3. Οι παράγοντες που ευνόησαν την πραγματοποίηση της Διάσκεψης του

Κραν Μοντανά

Ευνοϊκοί παράγοντες που προετοίμασαν το έδαφος για τη σύγκλιση της Διάσκεψης στο Κραν Μοντανά της Ελβετίας ήταν η δραστηριοποίηση της Κυπριακής Δημοκρατίας στον ενεργειακό τομέα και η οριοθέτηση της ΑΟΖ της με όμορες χώρες. Ταυτόχρονα, η εύρεση σημαντικών κοιτασμάτων στην ευρύτερη περιοχή της, η ενεργός συμμετοχή μεγάλων δυνάμεων για την εκμετάλλευσή τους και η επιδείνωση των σχέσεων Τουρκίας-Ισραήλ διαδραμάτισαν ευνοϊκό ρόλο προς αυτή την κατεύθυνση. Στην ίδια κατεύθυνση οδήγησαν η σύσφιξη των σχέσεων Ισραήλ και Κυπριακής Δημοκρατίας

καθώς και η παρουσία προσώπων στην ηγεσία των δύο κοινοτήτων, υποστηρικτών της λύσης, όπως οι Νίκος Αναστασιάδης και Μουσταφά Ακιντζί.

Πρώτα απ' όλα, η Κύπρος είχε ανέκαθεν κορυφαία γεωστρατηγική θέση στην ανατολική Μεσόγειο, η οποία απέκτησε τα τελευταία έτη περαιτέρω πολιτικο-στρατιωτική αξία, λόγω και της εύρεσης υδρογονανθράκων στην περιοχή εντός της κυπριακής ΑΟΖ (Christofias, 2018, σ. 233). Η εύρεση φυσικού αερίου στην περιοχή έθεσε το Κυπριακό σε νέες διαστάσεις και παρακίνησε τους δύο ηγέτες να προβούν στην κοινή διακήρυξη του 2014. Είναι σημαντικό να σημειωθεί πως η ανακάλυψη κοιτασμάτων στην περιοχή της Κύπρου είχε θεωρηθεί πως θα οδηγούσε σε επανεκκίνηση των συνομιλιών μεταξύ των δύο κοινοτήτων, όπως και έγινε (Özgül κα., 2017, σ. 4). Η ελληνοκυπριακή πλευρά, κραδαίνοντας πλέον το διπλωματικό χαρτί των ενεργειακών κοιτασμάτων, μπορούσε πλέον να αναβαθμιστεί σε σημαντικό περιφερειακό δρώντα. Παράλληλα, με προσεκτικές κινήσεις κατάφερε να προσελκύσει μεγάλες εταιρείες στην εκμετάλλευσή τους, που εμμέσως ενέπλεκαν ισχυρά στρατιωτικές χώρες, όπως οι ΗΠΑ, στενής συμμάχου του Ισραήλ, οι οποίες επεδίωκαν να κλείσουν ανοικτά ζητήματα στην ανατολική Μεσόγειο, ιδίως μετά τα γεγονότα της «Αραβικής Άνοιξης» (Ντόκος, 2014, σ. 202, 204). Επίσης, το δικαίωμα της Κυπριακής Δημοκρατίας να προβεί σε εκμετάλλευση των υδρογονανθράκων στην ΑΟΖ της υποστηρίχθηκε κατ' επανάληψη από τον διεθνή παράγοντα (π.χ. Ηνωμένο Βασίλειο, Γαλλία, ΕΕ) με την επισήμανση τα έσοδα να διαμοιραστούν μεταξύ των δύο κοινοτήτων (Gürel κα., 2013, σ. 58-60). Η συνεργασία Κύπρου-Ισραήλ στον ενεργειακό τομέα, που ξεκίνησε με την οριοθέτηση των ΑΟΖ τους, υπήρξε το εφελτήριο για πιο στενή συνεργασία των δύο κρατών και σε άλλους τομείς, όπως τον αμυντικό, και με συμμετοχή της Ελλάδας (Η Καθημερινή, 2016). Η συνεργασία αυτή των ανωτέρω χωρών κατέστη έκδηλη μετά τη ραγδαία επιδείνωση των σχέσεων Τουρκίας-Ισραήλ, άλλοτε στενών συμμάχων, ιδίως μετά τα γεγονότα του «Μαβί Μαρμαρά» ανοικτά της Γάζας το 2010 (Kouskouvelis, 2013, σ. 55). Κατά τον Grigoriadis (2014, σ. 131) οι ΗΠΑ, εξήραν τον σημαντικό ρόλο της Κύπρου, ως ενεργειακού κόμβου στην ανατολική Μεσόγειο, αποσκοπώντας στην ενεργειακή ανεξάρτηση της Ευρώπης από τη Ρωσία, και στηρίζοντας την προσπάθεια εξεύρεσης λύσης στο Κυπριακό. Κατά τον ίδιο συγγραφέα, η εύρεση κοιτασμάτων φυσικού αερίου και η συνεπακόλουθη εκμετάλλευσή τους θα μπορούσε να λειτουργήσει ως

κίνητρο για την επίλυση των συγκρούσεων στην περιοχή και να οδηγήσει σε παίγνιο θετικού αθροίσματος για όλους τους εμπλεκόμενους παίκτες.

Πολύ σημαντικό ρόλο στην πορεία προς το Κραν Μοντανά διαδραμάτισε η ανάδειξη δύο προσωπικοτήτων στην ηγεσία των δύο κοινοτήτων. Συγκεκριμένα, το 2013, η εκλογή του Νίκου Αναστασιάδη, του μόνου ελληνοκύπριου πολιτικού που στήριξε το Σχέδιο Ανάν, αναπτέρωσε τις ελπίδες για «γρήγορη» και βιώσιμη λύση του Κυπριακού. Στην άλλη πλευρά της «πράσινης γραμμής» η εκλογή του Μουσταφά Ακιντζί το 2015, ενός κεντρώου πολιτικού με σοσιαλδημοκρατικό προφίλ, χαιρετίστηκε από τους Ελληνοκυπρίους και προσωπικά από τον Νίκο Αναστασιάδη (Özgül κα., 2017, σ. 1-2 Stelgias, 2017, σ. 28).

3.4. Η Διάσκεψη του Κραν Μοντανά και η κατάρρευση των συνομιλιών

Στη Διάσκεψη του Κραν Μοντανά συμμετείχαν οι ηγέτες των δύο κοινοτήτων και οι υπουργοί εξωτερικών Ελλάδας και Τουρκίας, Νίκος Κοτζιάς και Μεβλούτ Τσαβούσογλου. Από πλευράς Ηνωμένου Βασιλείου συμμετείχε ο υπουργός εξωτερικών Μπόρις Τζόνσον και ο ειδικός απεσταλμένος για το Κυπριακό, Τζόνathan Άλλεν, ενώ την ΕΕ εκπροσώπησε ο πρώτος αντιπρόεδρος της Επιτροπής, Φρανς Τίμερμας, ως παρατηρητής (UN, 2017).

Αναλυτική περιγραφή των γεγονότων στο Κραν Μοντανά έγινε στην έκθεση του ΓΓ προς το ΣΑ, που συντάχθηκε στα τέλη Σεπτεμβρίου του ίδιου έτους (UN Secretary-General, 2017). Σύμφωνα με την έκθεση του ΓΓ, ο δρόμος για τις διαπραγματεύσεις στο Κραν Μοντανά είχε ήδη ξεκινήσει από τις συνομιλίες Χριστόφια-Ταλάτ το 2008, όπου καθορίστηκε και το περιεχόμενό τους σε έξι πτυχές, δηλαδή τη διακυβέρνηση και το διαμοιρασμό της εξουσίας, την οικονομία, τα ενωσιακά θέματα, το περιουσιακό, το εδαφικό, την ασφάλεια και τις εγγυήσεις, αλλά και από την κοινή διακήρυξη Αναστασιάδη-Ερογλου του 2014 (σ. 1-2 της έκθεσης). Όπως ανέφερε ο Αντόνιο Γκουτέρες, η διεξαγωγή των διαπραγματεύσεων πραγματοποιήθηκε ταυτόχρονα σε δύο «τράπεζες»: στην μεν πρώτη συμμετείχαν οι ηγέτες των δύο κοινοτήτων με σκοπό να επιλύσουν τα θέματα του εδαφικού, του περιουσιακού και της διακυβέρνησης, ενώ στη δεύτερη συμμετείχαν οι δύο ηγέτες μαζί με τους εκπροσώπους των τριών εγγυητριών δυνάμεων καθώς και την ΕΕ. Παρά την αρχική προθυμία για εξεύρεση λύσης, οι

εμπλεκόμενες πλευρές δεν επιθυμούσαν να συνεχίσουν τις συνομιλίες στη μία τράπεζα, αν δεν είχαν συμφωνηθεί θέματα στην άλλη ομάδα. Για το λόγο αυτό, ο Αντόνιο Γκουτέρες παρέθεσε ένα πλαίσιο για ταυτόχρονη επίλυση έξι κεφαλαίων του Κυπριακού, δηλαδή του εδαφικού, περιουσιακού, της πολιτικής ισότητας, της ίσης μεταχείρισης, της ασφάλειας και των εγγυήσεων (σ. 5 της έκθεσης). Στην πορεία παρατηρήθηκε πρόοδος στα ζητήματα διακυβέρνησης, με ανοικτά την εκ περιτροπής προεδρία, τη στελέχωση του ομοσπονδιακού κράτους και την αποτελεσματική συμμετοχή, ενώ η ανταλλαγή χαρτών επί του εδαφικού θα γινόταν μόνο σε περίπτωση συνολικής συμφωνίας. Επίσης, πρόβλημα δημιουργήθηκε με τη μεταχείριση τούρκων πολιτών στην Κύπρο και ποιο καθεστώς θα απολάμβαναν. Πάντως, το κορυφαίο και ακανθώδες θέμα στη Διάσκεψη του Κραν Μοντανά παρέμεινε η ασφάλεια και οι εγγυήσεις. Για τον λόγο αυτό, ο ίδιος ο ΓΓ πρότεινε στα εμπλεκόμενα μέρη να θεωρήσουν ως μη βιώσιμο το ισχύον άρθρο 4 της Συνθήκης Εγγυήσεως, που προέβλεπε το μονομερές δικαίωμα επέμβασης των εγγυητριών δυνάμεων στην Κύπρο. Ο ΓΓ ανέφερε επίσης στους παρευρισκόμενους ότι χρειαζόταν ένα νέο σύστημα εγγυήσεων, καθώς και ένα αξιόπιστο πλαίσιο παρακολούθησης εφαρμογής της συμφωνίας, στην οποία θα συμμετείχαν οι εγγυήτριες δυνάμεις με κάποιο τρόπο. Τελικά, συμφωνήθηκε πως το θέμα της παρουσίας ελληνικών και τουρκικών στρατευμάτων στο νησί θα μπορούσε να συμφωνηθεί σε επίπεδο πρωθυπουργών των τριών εγγυητριών δυνάμεων (σ. 5-6 της έκθεσης).

Παρά τις προσπάθειες του ΓΓ, οι συνομιλίες στο Κραν Μοντανά κατέρρευσαν στο δείπνο της 6^{ης} Ιουλίου. Συγκεκριμένα, όπως αναφέρει ο ΓΓ στην έκθεσή του (σ. 6 της έκθεσης), οι πλευρές δεν προέβησαν σε γεφύρωση των χασμάτων, παρά το ότι είχαν έλθει κοντά σε στρατηγική συμφωνία, χωρίς να επιδεικνύουν την απαραίτητη βούληση και εμπιστοσύνη, με σκοπό να βρουν κοινό τόπο μέσω αμοιβαίου συμβιβασμού. Μέχρι τη λήξη της διεθνούς Διάσκεψης, οι πλευρές είχαν συμφωνήσει στο θέμα της αποτελεσματικής συμμετοχής και είχαν προοδεύσει στο θέμα της ισότιμης μεταχείρισης των τούρκων πολιτών, ενώ στην πτυχή του περιουσιακού είχαν καταλήξει στην αρχή των δύο χωριστών περιουσιακών καθεστώτων και διαφαινόταν συμφωνία επί του εδαφικού. Τέλος, φάνηκε ότι οι συμμετέχοντες είχαν προοδεύσει και στο Κεφάλαιο της ασφάλειας και των εγγυήσεων (σ. 6 της έκθεσης).

3.5. Οι θέσεις των εμπλεκομένων μερών την επαύριον της Διάσκεψης του Κραν Μοντανά

Η ελληνοκυπριακή πλευρά, λίγες ημέρες μετά τη λήξη των συνομιλιών, παρουσίασε στη δημοσιότητα τη δική της εκδοχή των γεγονότων. Κατά το δημοσίευμα του «Φιλελεύθερου» (2017) η τελική πρόταση που υπέβαλε ο πρόεδρος Αναστασιάδης στην τράπεζα των διαπραγματεύσεων ανέφερε ότι έπρεπε να αλλάξει το καθεστώς ασφάλειας και εγγυήσεων με τερματισμό των Συνθηκών Εγγυήσεως και Συμμαχίας από την πρώτη ημέρα της λύσης και συνακόλουθη άμεση αποχώρηση των στρατευμάτων. Ως προς το εδαφικό, η ελληνοκυπριακή πλευρά ζήτησε, πέραν της επιστροφής της Μόρφου, ο τελικός χάρτης να επιτρέπει την επιστροφή του 60% των εκτοπισμένων, ενώ στο περιουσιακό θα έπρεπε να υπάρχουν δύο ιδιοκτησιακά καθεστώτα, ένα για τις περιουσίες που δεν θα τύχουν εδαφικής αναπροσαρμογής και ένα δεύτερο για εκείνες στις περιοχές που θα επιστραφούν. Στη διακυβέρνηση, η ελληνοκυπριακή πλευρά εμφανιζόταν έτοιμη για συμμετοχή Ελληνοκυπρίων και Τουρκοκυπρίων στα πολιτειακά όργανα με αναλογία 2:1, τη θέσπιση εκ περιτροπής προεδρίας με την ίδια αναλογία από ενιαίο ψηφοδέλτιο με διασταυρούμενη ψηφοφορία και σταθμισμένη ψήφο, αλλά και τη λήψη αποφάσεων με απλή πλειοψηφία και μία θετική ψήφο από κάθε κοινότητα. Τέλος, στα θέματα μεταχείρισης των τούρκων πολιτών θα μπορούσε να υπάρχει μία ποσόστωση με σεβασμό στην ενωσιακή νομοθεσία. Σύμφωνα με το ίδιο δημοσίευμα, ο τούρκος ΥΠΕΞ συνεχώς υπογράμμισε την «ευελιξία» της τουρκικής πλευράς σε όλα τα θέματα κατά τη διάρκεια της Διάσκεψης. Συγκεκριμένα, δεν θεωρούσε πως η Συνθήκη Εγγυήσεως έπρεπε να καταργηθεί, αλλά να προσαρμοστεί στα «νέα δεδομένα» και να επανεξεταστεί στο μέλλον, μετά από 15 έτη, ενώ η Συνθήκη Συμμαχίας θα μπορούσε να ισχύει. Ως προς την απόσυρση στρατευμάτων, η τουρκική πλευρά υποστήριξε πως θα μπορούσε να πραγματοποιηθεί σταδιακή αποχώρησή τους μέχρι ένα συμφωνημένο αριθμό. Πάντως, η τουρκική πρόταση απέκλειε τη συμμετοχή της ΕΕ.

Η ελληνική πλευρά στο Κραν Μοντανά, όπως παρουσιάστηκε από τον Νίκο Κοτζιά ενώπιον της Βουλή των Ελλήνων (Βουλή των Ελλήνων, 2017, σ. 10092-10093), στήριξε την αλλαγή του υφιστάμενου καθεστώτος ασφάλειας και εγγυήσεων, χωρίς κατοχικά στρατεύματα και επεμβατικά δικαιώματα. Επίσης, ο έλληνας ΥΠΕΞ τόνισε

την αγαστή συνεργασία μεταξύ Ελλάδας και Κυπριακής Δημοκρατίας στην επίλυση του Κυπριακού, αλλά και τον σημαντικό ρόλο της ΕΕ στην επίλυση του προβλήματος.

Από την άλλη πλευρά, η Τουρκία θεώρησε πως τόσο η ίδια όσο και οι Τουρκοκύπριοι επέδειξαν εποικοδομητική στάση στις συνομιλίες, σε αντίθεση με τους Ελληνοκυπρίους που επίμονα αρνήθηκαν να επιδείξουν καλή θέληση και να διαμοιραστούν την εξουσία με τους Τουρκοκυπρίους με αποτέλεσμα την κατάρρευση των διαπραγματεύσεων (Ministry of Foreign Affairs, 2018). Στο ίδιο μήκος κύματος και η τουρκοκυπριακή ηγεσία επέκρινε τόσο τη στάση της ελληνοκυπριακής πλευράς όσο και την έκθεση του ΓΓ (Deputy Prime Ministry and Ministry of Foreign Affairs, 2017α). Συγκεκριμένα, ανέφερε πως στο Κραν Μοντανά η τουρκοκυπριακή πλευρά ήταν εκείνη που επεδίωκε μία δίκαιη και βιώσιμη λύση, επιδεικνύοντας ευελιξία, ενώ η ελληνοκυπριακή πλευρά επέδειξε αδιάλλακτη στάση. Τους επόμενους μήνες επέκρινε και τον ΓΓ για την έκθεση που εξέδωσε, τονίζοντας πως δεν αυτή παρείχε μία πλήρη και ακριβή εικόνα των εξελίξεων στην τελευταία διαδικασία διαπραγματεύσεων γενικά και ειδικότερα στο Κραν Μοντανά. Με βάση το σχετικό εκδοθέν δελτίου τύπου (Deputy Prime Ministry and Ministry of Foreign Affairs, 2017β) τονίστηκε πως η έκθεση Γκουτέρες απέτυχε να υιοθετήσει μία δίκαιη και αντικειμενική προσέγγιση, χωρίς καμία αναφορά στην αρνητική στάση της ελληνοκυπριακής πλευράς και την αδιάλλακτη προσέγγισή της για «μηδενικά στρατεύματα, μηδενικές εγγυήσεις», ενώ παρέλειψε να παρουσιάσει τα «ανοίγματα» της τουρκοκυπριακής πλευράς για δημιουργία μέτρων οικοδόμησης εμπιστοσύνης.

Τέλος, από την πλευρά του, ο βρετανός ΥΠΕΞ, Μπόρις Τζόνσον, σε ομιλία του στην Αγγλία τον Οκτώβριο του 2017, δήλωσε πως, παρά την αποτυχία των διαπραγματεύσεων στο Κραν Μοντανά, τίποτε δεν είχε πάει χαμένο, ενώ επαναβεβαίωσε την προθυμία της βρετανικής πλευράς για επίλυση του Κυπριακού (Cyprus Mail, 2017).

3.6. Συμπεράσματα

Η πενταμερής Διάσκεψη στο Κραν Μοντανά ήταν αποτέλεσμα της δυναμικής που αναπτύχθηκε τα τελευταία χρόνια, λόγω της ενεργειακής και κατ' επέκτασης γεωστρατηγικής αναβάθμισης της Κύπρου με την ανακάλυψη σημαντικών

κοιτασμάτων υδρογονανθράκων στην ΑΟΖ της και την εμπλοκή στην εξόρυξή τους ενεργειακών κολοσσών που προέρχονταν από χώρες με παγκόσμια επιρροή. Παρ' όλη την προσπάθεια για επίτευξη λύσης, οι συνομιλίες κατέρρευσαν, εξαιτίας χάσματος μεταξύ Ελλάδας-Ελληνοκυπρίων και Τουρκίας-Τουρκοκυπρίων στο θέμα της ασφάλειας και των εγγυήσεων.

4. Η προσέγγιση της συναινετικής δημοκρατίας και το Κυπριακό ζήτημα

Στο παρόν Κεφάλαιο επιχειρείται να προσεγγιστούν τόσο το Σχέδιο Ανάν όσο και η Διάσκεψη στο Κραν Μοντανά υπό το πρίσμα της συναινετικής δημοκρατίας. Για τον λόγο αυτό, χρησιμοποιούνται τα κριτήρια και οι προϋποθέσεις που συνόψισε ο Schneckener (2002) και παρουσιάστηκαν στο Κεφάλαιο 1.

4.1. Το Σχέδιο Ανάν

Το τελικό Σχέδιο Ανάν στην ουσία δεν ήταν τόσο προϊόν εσωτερικού συμβιβασμού μεταξύ των δύο κοινοτήτων όσο προϊόν πιέσεων του διεθνούς παράγοντα, με χρήση της επιδιαιτησίας από τον ΓΓ και της συνέχισης των επεμβατικών δικαιωμάτων από τις εγγυήτριες δυνάμεις, συνθήκες που δεν ευνοούσαν την εγκαθίδρυση συναινετικής δημοκρατίας. Το ίδιο επίσης Σχέδιο αποπειράθηκε να δημιουργήσει κοινή κυπριακή ταυτότητα, μέσω υιοθέτησης σημαίας και εθνικού ύμνου για την ΕΚΔ, συμβόλων που θεωρητικά τουλάχιστον θα ένωναν τις δύο κοινότητες και θα προωθούσαν την ιδέα του «συνανήκειν».

Το Σχέδιο Ανάν 5 προέτασσε το μοντέλο της Ελβετίας (γνωστό και ως σύστημα «κυβερνώσας βουλής») για την ομοσπονδιακή κυβέρνηση της ΕΚΔ με βάση το άρθρο 5 (Θεμελιώδης Συμφωνία, Κύρια Άρθρα). Το κυβερνητικό σύστημα της Ελβετίας στηρίζεται στη συναίνεση και τη συλλογικότητα (Federal Chancellery, 2018, σ. 43), δύο έννοιες πολύ σημαντικές και ενθαρρυντικές για τη συναινετική δημοκρατία, σε αντίθεση προς το προεδρικό σύστημα, το οποίο λειτούργησε στην Κύπρο με το Σύνταγμα του 1960 και οδήγησε στην αποτυχία του κοινού κράτους (Schneckener, 2002, σ. 220).

Το τελικό Σχέδιο Ανάν πρότεινε επίσης αφενός μεν την αναλογικότητα, με βάση το πληθυσμιακό κριτήριο στη Βουλή των Αντιπροσώπων, αφετέρου δε την υπερεκπροσώπηση των Τουρκοκυπρίων στη Γερουσία, με ίδιο αριθμό μελών από τις δύο συνιστώσες πολιτείες. Υπερεκπροσώπηση των Τουρκοκυπρίων θα υπήρχε και στο εννεαμελές Προεδρικό Συμβούλιο, που θα απαρτιζόταν από έξι Ελληνοκυπρίους και τρεις Τουρκοκυπρίους, δηλαδή σε αναλογία 2:1, όταν η αντίστοιχη πληθυσμιακή

αναλογία ήταν 6:1 (Συρίγος, 2005, σ. 165, 170). Επίσης, προβλεπόταν εκ περιτροπής προεδρία μεταξύ των δύο κοινοτήτων στο Προεδρικό Συμβούλιο με αναλογία 2:1 Ελληνοκυπρίων και Τουρκοκυπρίων αντίστοιχα (Θεμελιώδης Συμφωνία, Κύρια Άρθρα, άρθρο 5 και Μέρος V, Τμήμα Β, άρθρο 27). Επιπρόσθετα, το Σχέδιο Ανάν 5 προέβλεπε τη συμμετοχή τουλάχιστον 33% Τουρκοκυπρίων στη ομοσπονδιακή δημόσια διοίκηση, με αποτέλεσμα η αναλογία 7:3 (Ελληνοκύπριοι:Τουρκοκύπριοι) του Συντάγματος του 1960 να διολισθήσει σε 2:1 υπέρ, τελικά, των Τουρκοκυπρίων (Συρίγος, 2005, σ. 195-196). Συνεπώς, η ύπαρξη ανελαστικής αναλογίας στη συμμετοχή των δύο κοινοτήτων, ζητώντας πολλά από την πλειοψηφία, δεν θα ήταν υπέρ της συναινετικής δημοκρατίας. Έχει εξάλλου αναφερθεί από τον Schneckener (2002, σ. 220) πως, κατά την περίοδο 1960-1963, η ανελαστική και αυστηρή εφαρμογή της αναλογίας 7:3 στην Κύπρο, οδήγησε σε διακοινοτικές συγκρούσεις, γιατί ζητούσε πολλά από την πλειοψηφία, χωρίς να διασφαλίζει απλώς την αποτελεσματική εκπροσώπηση της μειοψηφίας.

Η άμεση εφαρμογή αρνησικυρίας, που προβλεπόταν στο Σύνταγμα του 1960, αποφεύχθηκε στο Προεδρικό Συμβούλιο και αντικαταστάθηκε από λήψη απόφασης με ειδική πλειοψηφία, από τα έξι μέλη που είχαν δικαίωμα ψήφου, υπό την προϋπόθεση ότι τουλάχιστον ένα μέλος θα προερχόταν από κάθε συνιστώσα πολιτεία. Αυτό από μόνο του είναι σημαντικό για την προώθηση της συναινετικής δημοκρατίας. Ταυτόχρονα όμως, τα περιορισμένα θέματα (άμυνα, ασφάλεια και εξωτερική πολιτική) στα οποία, με βάση το Σύνταγμα του 1960, μπορούσαν να ασκήσουν αρνησικυρία ο πρόεδρος και ο αντιπρόεδρος, διευρύνθηκαν σε όλα τα ζητήματα ομοσπονδιακής διακυβέρνησης στο τελικό Σχέδιο Ανάν, παρά την πρόβλεψη για ειδική πλειοψηφία (Συρίγος, 2005, σ. 170-171). Συνεπώς, λόγω και της προϊστορίας αμοιβαίας άσκησης αρνησικυρίας μεταξύ των δύο κοινοτήτων στην Κύπρο (Schneckener, 2002, σ. 221), κρίνεται αμφίβολο αν η διεύρυνση χρήσης των ειδικών πλειοψηφιών θα βοηθούσε τη συναινετική δημοκρατία.

Το τελικό Σχέδιο Ανάν προέβλεπε τη δομή της ΕΚΔ ως ομοσπονδιακού, διζωνικού και δικοινοτικού κράτους με ειδική πρόνοια για διάκριση αρμοδιοτήτων μεταξύ της ομοσπονδιακής κυβέρνησης και των συνιστωσών πολιτειών, αλλά και των συνιστωσών πολιτειών μεταξύ τους (Θεμελιώδης Συμφωνία, Κύρια Άρθρα, άρθρο 2). Η ύπαρξη εδαφική ή κοινοτικής αυτονομίας σε κράτη εθνικά διαιρεμένα, όπου οι ομάδες έχουν τους δικούς τους θεσμούς, με σαφή όμως διάκριση αρμοδιοτήτων από τους θεσμούς της

κεντρικής κυβέρνησης, μπορεί κατά τον Schneckener (2002, σ. 222) να ευνοήσει τη συναινετική δημοκρατία.

Τέλος, η ύπαρξη μηχανισμών διαμεσολάβησης και διαιτησίας είναι απαραίτητη στη λειτουργία συναινετικών δημοκρατιών (Schneckener, 2002, σ. 222). Τέτοιοι μηχανισμοί προβλέπονταν στο Σχέδιο Ανάν 5 και ήταν, για παράδειγμα, το Ανώτατο Δικαστήριο της ΕΚΔ (βλ. παραπάνω) και το Γραφείο Απαιτήσεων του Συμβουλίου Περιουσίας (Θεμελιώδης Συμφωνία, Προσάρτημα 7, Μέρος V, Συνημμένο 2, Τμήμα Α, άρθρο 6). Ωστόσο, απαραίτητη προϋπόθεση για την συναίνεση θα ήταν η μη καταχρηστική τους λειτουργία, όπως συνέβη την περίοδο 1960-1963 (Schneckener, 2002, σ. 223).

4.2. Η Διάσκεψη στο Κραν Μοντανά

Η Διάσκεψη στο Κραν Μοντανά δεν οδήγησε σε κάποια γραπτή συμφωνία, λόγω κατάρρευσης των συνομιλιών. Για τον λόγο αυτό, η σύγκριση με το θεωρητικό πλαίσιο της συναινετικής δημοκρατίας θα γίνει με βάση την έκθεση Γκουτέρες και τις θέσεις της ελληνικής/ελληνοκυπριακής πλευράς και της τουρκικής/τουρκοκυπριακής πλευράς.

Πρώτα απ' όλα, θα πρέπει να επισημανθεί ότι η πορεία προς τη Διάσκεψη του Κραν Μοντανά στηρίχθηκε εν πολλοίς στις απευθείας συνομιλίες των δύο ηγετών και των τεχνικών κλιμακίων τους. Ο ρόλος του ΟΗΕ και του ΓΓ ήταν μόνο επικουρικός στο πλαίσιο των «καλών υπηρεσιών» του. Αυτό δείχνει πως οι όποιες συγκλίσεις σημειώθηκαν ήταν αποτέλεσμα εσωτερικών συμβιβασμών των δύο ηγετών και όχι πιέσεων του εξωτερικού παράγοντα, το οποίο είναι ένα θετικό βήμα προς τη συναινετική δημοκρατία.

Σε ό,τι αφορά τη μορφή της διακυβέρνησης, δεν προέκυψε κάτι συγκεκριμένο, δηλαδή αν θα είναι προεδρικού τύπου ή μορφή κοινοβουλευτικής δημοκρατίας και ποιες θα είναι οι αρμοδιότητες του προέδρου και του αντιπροέδρου του ομοσπονδιακού κράτους. Οι συζητήσεις των τελευταίων ετών απλώς επιβεβαίωναν τη μορφή της λύσης στο πλαίσιο διζωνικής, δικοινοτικής ομοσπονδίας με εκ περιτροπής προεδρία, χωρίς να είναι γνωστό αν ο πρόεδρος θα είχε σημαντικές αρμοδιότητες. Συνεπώς, υπάρχει ένα

κενό σε αυτό τον τομέα που δεν επιτρέπει τη σύγκριση με το θεωρητικό μοντέλο της συναινετικής δημοκρατίας.

Σχετικά με το κριτήριο της εκπροσώπησης των δύο κοινοτήτων έγινε λόγος για συμμετοχή των δύο κοινοτήτων στα συλλογικά όργανα της ομοσπονδιακής κυβέρνησης σε αναλογία 2:1. Φαίνεται πως σε αυτή την περίπτωση διατηρήθηκε η ανελαστική υπεραντιπροσώπευση της τουρκοκυπριακής κοινότητας, πράγμα που θα μπορούσε να οδηγήσει σε διενέξεις, όπως την περίοδο 1960-1963, και εν τέλει σε προβλήματα για την προώθηση της συναινετικής δημοκρατίας (Schneckener, 2002, σ. 220). Η εκ περιτροπής προεδρία με διασταυρούμενη ψηφοφορία και σταθμισμένη ψήφο είχε παρουσιαστεί παλαιότερα ως σύγκλιση των Χριστόφια-Ταλάτ. Η πρόταση αυτή προέβλεπε ενιαίο ψηφοδέλτιο, κοινή και καθολική ψηφοφορία στις δύο κοινότητες. Σε αυτό το πλαίσιο οι ψηφοφόροι και των δύο κοινοτήτων θα ψήφισαν για ένα ελληνοκύπριο και ένα τουρκοκύπριο υποψήφιο, ενώ στη συνέχεια οι ψήφοι θα σταθμίζονταν με βάση το πληθυσμιακό κριτήριο, ώστε να υπάρχει ίση επιρροή της μίας κοινότητας στην εκλογή υποψήφιου από την άλλη κοινότητα (Βενιζέλος, 2017). Αν τελικά η πρόταση αυτή προωθούνταν, τότε και οι δύο κοινότητες θα συμμετείχαν στην επιλογή προσώπων στις δύο κορυφαίες θέσεις του κράτους και οι υποψήφιοι θα έπρεπε να είχαν τη στήριξη και των δύο κοινοτήτων, λαμβάνοντας υπ' όψιν τις ανησυχίες και τις προσδοκίες και των δύο πλευρών.

Η άσκηση του δικαιώματος αρνησικυρίας δεν διευκρινίστηκε τι μορφή θα μπορούσε να έχει. Πάντως, αν ληφθεί υπ' όψιν η πρόταση για λήψη αποφάσεων με απλή πλειοψηφία και μία θετική ψήφο από κάθε κοινότητα, τότε αυτό θα μπορούσε να οδηγήσει και σε έμμεσο βέτο, αν μία πλευρά περιχαρακωνόταν στις θέσεις της και χρησιμοποιούσε αυτό το δικαίωμα με το παραμικρό, μπλοκάροντας έτσι τη λήψη αποφάσεων έστω και με ένα άτομο. Κατά τον Schneckener (2002, σ. 224) η χρήση αρνησικυρίας, όποιας μορφής, στη συναινετική δημοκρατία πρέπει να γίνεται με περιορισμούς.

Και στις συνομιλίες του Κραν Μοντανά επαναβεβαιώθηκε ότι το ομοσπονδιακό κράτος θα είναι διζωνικό και δικοινοτικό. Συνεπώς, θα προβλεπόταν εδαφική και κοινοτική αυτονομία, που θα υποβοηθούσε τη συναινετική δημοκρατία, αν συνδυαζόταν με συνεργασία της ενισχυμένης σε αρμοδιότητες ομοσπονδιακής κυβέρνησης με τα συνιστώντα κρατίδια (Schneckener, 2002, σ. 224).

Τέλος, ήδη από τον Ιανουάριο του 2017 είχαν υπάρξει συγκλίσεις σε θέματα επίλυσης αδιεξόδων στην ομοσπονδιακή κυβέρνηση, για θέματα νομοθετικής και εκτελεστικής λειτουργίας (σ. 2 έκθεσης του ΓΓ). Οι συγκλίσεις αυτές είναι σίγουρα επιβοηθητικές της συναινετικής δημοκρατίας, αρκεί όπως έχει τονιστεί να μην παραπέμπονται σε διαιτησία όλα τα πολιτικά θέματα που διαχωρίζουν τις δύο κοινότητες (Schneckener, 2002, σ. 223).

4.3. Συγκριτικές διαπιστώσεις

Σε όρους συναινετικής δημοκρατίας (Schneckener, 2002, σ. 224) τόσο στο Σχέδιο Ανάν όσο στη Διάσκεψη του Κραν Μοντανά η αποφυγή του βέτο θα συνέβαλε στην επίτευξη συναινέσεων, εάν η χρήση της θετικής ψήφου γινόταν λελογισμένα, σε συγκεκριμένα πεδία δημόσιας πολιτικής, και όχι γενικά, προς αποφυγή δημιουργίας αδιεξόδων. Επίσης, η διατήρηση του προεδρικού συστήματος πιθανώς να μην οδηγούσε σε δυσλειτουργίες στη διακυβέρνηση, αν οι δύο του πόλοι, δηλαδή ο πρόεδρος και ο αντιπρόεδρος, δεν περιβάλλονταν με αυξημένες εκτελεστικές αρμοδιότητες. Επιπρόσθετα, η διατήρηση ενός μάλλον άκαμπτου συστήματος θετικών διακρίσεων υπέρ των Τουρκοκυπρίων θα καθιστούσε ανίσχυρη τη συναινετική δημοκρατία. Τέλος, η πρόβλεψη για μηχανισμούς αποφυγής κρίσεων και επίλυσης συγκρούσεων, όπως με τη σύσταση Ανωτάτου Δικαστηρίου, αναμφίβολα θα συνέτεινε στην εμπέδωση ενός συναινετικού κλίματος μεταξύ των δύο κοινοτήτων, αρκεί να μη γινόταν καταχρηστικά για ιδιοτελείς επιδιώξεις κάθε πλευράς. Η συναίνεση μπορεί να ενισχυθεί και μέσα από τη συμμετοχή της κοινωνίας πολιτών, όπως έχει φανεί στην πράξη και από τη σχετική δραστηριοποίηση ομάδων πολιτών και από τις δύο κοινότητες.

Ως γενικότερο συμπέρασμα, θα πρέπει να τονιστεί πως η περίπτωση της Κύπρου, στο πλαίσιο της συναινετικής δημοκρατίας, ιδίως την περίοδο 1960-1963, θεωρείται αποτυχημένη (Schneckener, 2002, σ. 217). Μπορεί το τελικό Σχέδιο Ανάν και οι συνομιλίες στο Κραν Μοντανά να περιείχαν πτυχές που ευνοούσαν τη συναινετική δημοκρατία, ωστόσο συντρέχουν διαχρονικά πολλοί ανασταλτικοί παράγοντες προς αυτή την κατεύθυνση. Κατ' αρχάς, το νησί μετά το 1974-1975 είναι διαιρεμένο σε δύο περιοχές, τη βόρεια και τη νότια, με ξεκάθαρη πληθυσμιακή επικράτηση των Τουρκοκυπρίων και των Ελληνοκυπρίων αντίστοιχα. Κατά συνέπεια, δεν υφίσταται

σχετική ισορροπία των δύο κοινοτήτων στην Κύπρο, πράγμα μη ευνοϊκό για τη συναινετική δημοκρατία. Δεύτερον, ο de facto εδαφικός διαχωρισμός των δύο κοινοτήτων, με τη δημιουργία τουρκοκυπριακών θυλάκων τη δεκαετία του 60' αλλά και εξαιτίας της τουρκικής εισβολής του 1974 και της μετέπειτα μετακίνησης πληθυσμών, οδήγησε τις δύο κοινότητες σε σχεδόν πλήρη αποξένωση. Τρίτον, στην Κύπρο διαχρονικά παρατηρούνται σημαντικές κοινωνικοοικονομικές διαφορές και χάσματα μεταξύ των δύο κοινοτήτων, συνθήκες που δεν είναι ευνοϊκές για συναινέσεις, πολλώ μάλλον όταν οι κοινότητες ζουν χωριστά η μία από την άλλη επί 44 έτη και έχουν ελάχιστη συνεργασία. Τέταρτον, ουδέποτε στην Κύπρο οι πολίτες ενστερνίστηκαν μία κοινή κυπριακή ταυτότητα που θα μπορούσαν να υπερασπιστούν. Ο Ηρακλείδης (2017β) ανέφερε πως οι δύο κοινότητες ταυτίζονται με τις μητέρες-πατρίδες τους και πως κανένας στην Κύπρο δεν θα θυσιαζόταν για την κοινή σημαία του 1960. Πέμπτον, τα χάσματα που επικρατούν στην Κύπρο δεν είναι οριζόντια στις δύο κοινότητες και οι πρωτοβουλίες που έχουν ληφθεί διαχρονικά από τον διεθνή παράγοντα τείνουν να τα διατηρούν, όπως με την πρόταση για διαφορετικά εκλεκτορικά σώματα σε εκλογές ανάδειξης πολιτειακών οργάνων ή σε δημοψηφίσματα. Έκτον, έχει υποστηριχθεί πως οι κυρίαρχες ελίτ στην Κύπρο είναι κατάλοιπα της βρετανικής αποικιοκρατίας (Χαραλαμπίδης, 2011, σ. 42) και έχουν ισχυρές πελατειακές σχέσεις με τα μέλη τους, με αποτέλεσμα να δυσκολεύονται σε συνεννοήσεις μεταξύ τους (Schneckener, 2002, σ. 215). Έβδομον, δεν υπάρχει παράδοση σε συμβιβασμούς, συναινέσεις ή αμοιβαία κατανόηση μεταξύ Ελληνοκυπρίων και Τουρκοκυπρίων, πράγμα που εν μέρει εξηγεί και τη μη επί τόσα χρόνια επίλυση του Κυπριακού, εξαιτίας ευθυνών που βαραινούν και τις δύο κοινότητες (Λιάκουρας, 2007, σ. 491). Όγδοον, η Τουρκία, ως εγγυήτρια δύναμη, θέλει να διατηρήσει τα κεκτημένα της, με αποτέλεσμα να ασκεί εξωτερικές πιέσεις για λύση στα πρότυπά της χωρίς να αφήνει η λύση να προκύψει από τις ίδιες τις κοινότητες. Ένατον, η πρόβλεψη για ανελαστική εφαρμογή ποσοτώσεων ή η ευρεία χρήση βέτο στη διακυβέρνηση, έστω και υπό τη μορφή θετικής ψήφου (Συρίγος, 2005, σ. 171), δεν επιτρέπει την εμπέδωση της συναινετικής δημοκρατίας. Κατά τον Schneckener (2002, σ. 225) τα κλειδιά για τη συναινετική δημοκρατία πρέπει να είναι η ταυτόχρονη εφαρμογή των επιθυμητών από κάθε πλευρά ρυθμίσεων με ελαστικότητα και ευελιξία, αλλά και με εκμετάλλευση τυχόν ευκαιριών για αμοιβαίες ρυθμίσεις σε διάφορα επίπεδα. Στην περίπτωση της Κύπρου, αυτό θα μπορούσε να επιτευχθεί στο μοντέλο της διζωνικής, δικοινοτικής ομοσπονδίας, που είναι το συμφωνημένο πλαίσιο επίλυσης του Κυπριακού, με σεβασμό στις ανησυχίες

κάθε πλευράς για την ασφάλειά της και πρόβλεψη ειδικών μηχανισμών στο πλαίσιο της ΕΕ, χωρίς επεμβατικά δικαιώματα από τρίτες χώρες, κατάλοιπο άλλων εποχών.

Η όποια λύση θα πρέπει να συμβάλλει στην αποτελεσματική εκπροσώπηση και συμμετοχή και των δύο κοινοτήτων, χωρίς όμως να οδηγεί σε παράλυση του κράτους. Κατά τον Lijphart (1969, σ. 216) η επιτυχία της συναινετικής δημοκρατίας πραγματοποιείται από την κοινή επιθυμία των ελίτ να γεφυρώσουν τα χάσματα, που προκύπτουν από διαφορετικά συμφέροντα και απαιτήσεις των επιμέρους ομάδων, και τη δέσμευσή τους να σταθεροποιήσουν το σύστημα αντιλαμβανόμενες τους κινδύνους του πολιτικού κατακερματισμού. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι τα τελευταία χρόνια, ιδίως μετά το 2003, παρατηρείται κινητοποίηση της κοινωνίας των πολιτών και στις δύο κοινότητες, πράγμα που έχει βοηθήσει στην αμοιβαία κατανόηση και τη συνεργασία τους, που είναι αναμφίβολα ενθαρρυντικό στοιχείο για επίτευξη συναινέσεων. Ως παράδειγμα αναφέρεται ότι η πρωτοβουλία πολιτών *'Unite Cyprus Now'*, στην οποία εμπλέκονται πολίτες και από τις δύο κοινότητες, έστειλε αντιπροσωπεία της στη Διάσκεψη του Κραν Μοντανά, μολονότι εκπρόσωποι της κοινωνίας πολιτών δεν προβλεπόταν να συμμετάσχουν στη Διάσκεψη. Επίσης, μετά την κατάρρευση των συνομιλιών, μέλη της ίδιας πλατφόρμας συναντήθηκαν με τους ηγέτες των δύο κοινοτήτων με σκοπό να τους εκθέσουν τις απόψεις τους για το Κυπριακό, ενώ ζήτησαν από τους δύο ηγέτες να ασχοληθούν περισσότερο με θέματα της καθημερινότητας (Tziarras, 2018, σ. 5, 16-17).

5. Συμπεράσματα

Η παράθεση στα προηγούμενα Κεφάλαια των γεγονότων, που διαδραματίστηκαν τις τελευταίες δύο δεκαετίες στο Κυπριακό, αποσκοπούσε να αποτιμήσει τις δύο πρόσφατες σημαντικές προσπάθειες στην πορεία προς τη λύση, το Σχέδιο Ανάν το 2004 και η Διάσκεψη του Κραν Μοντανά το 2017, αλλά και να τις μελετήσει υπό το πρίσμα της συναινετικής δημοκρατίας.

Κατ' αρχάς, θα πρέπει να συνοψιστούν τα κυριότερα εμπόδια που διαχρονικά παρουσιάζονται στο Κυπριακό και στα οποία βασίζονται οι θέσεις των Ελληνοκυπρίων και των Τουρκοκυπρίων. Τα θέματα στα οποία διαφωνούν οι δύο πλευρές είναι το πολιτικό σύστημα, οι εγγυήσεις, οι «τρεις ελευθερίες» (μετακίνησης, εγκατάστασης και ιδιοκτησίας), το εδαφικό, το περιουσιακό, οι εκτοπισμένοι, οι έποικοι, η παρουσία ξένων στρατευμάτων και η συμμετοχή στην ΕΕ (Sözen και Özersay, 2007, σ. 127-128). Στο πολιτικό σύστημα υπάρχει μεν πια σύγκλιση για διζωνική και δικοινοτική ομοσπονδία, αλλά το θέμα είναι πώς εννοείται αυτή η ομοσπονδία σε κάθε πλευρά. Κατά καιρούς έχουν ακουστεί απόψεις, από την πλευρά της τουρκοκυπριακής ηγεσίας, περί λύσης ομοσπονδίας «δύο κυρίαρχων κρατών» με χαρακτηριστικά συνομοσπονδίας (π.χ. βλ. Πολίτης, 2017). Από την άλλη πλευρά, οι Ελληνοκύπριοι υποστηρίζουν ένα ομοσπονδιακό κράτος, με μία διεθνή νομική προσωπικότητα και μία κυριαρχία, που θα αποδίδει μία ιθαγένεια στους πολίτες του και του οποίου η κυβέρνηση θα έχει περισσότερες εξουσίες από τις δύο συνιστώσες πολιτείες. Τον τελευταίο καιρό (Νοέμβριος 2018) και στην ελληνοκυπριακή ηγεσία γίνεται λόγος για το ενδεχόμενο «αποκεντρωμένης» ομοσπονδίας, με αδύναμη κεντρική κυβέρνηση και μεγαλύτερη διοικητική αυτονομία στα συνιστώντα κρατίδια, ώστε το ομοσπονδιακό κράτος να είναι πιο λειτουργικό και να μην παραλύει από την παραμικρή άσκηση βέτο της άλλης πλευράς (Η Καθημερινή, 2018). Σε ό,τι αφορά την αντιπροσώπευση, οι Τουρκοκύπριοι διαχρονικά ζητούν πολιτική ισότητα και εκ περιτροπής προεδρία με αποτελεσματική συμμετοχή, θέσεις που δεν απορρίπτουν πλέον οι Ελληνοκύπριοι, αλλά τις δέχονται μόνο υπό περιορισμούς, ιδίως στο εύρος θεμάτων άσκησης αρνησικυρίας. Οι εγγυήσεις και η ασφάλεια αποτελούν ίσως το πιο ακανθώδες θέμα, γιατί όπως φαίνεται πια η ελληνοκυπριακή πλευρά ζητεί να μην υπάρχουν εγγυήσεις και ξένα στρατεύματα σε ένα σύγχρονο, ευρωπαϊκό κράτος, ενώ οι Τουρκοκύπριοι απορρίπτουν αυτή τη θέση και θεωρούν απαραίτητη την παραμονή τουρκικών στρατευμάτων για την ασφάλειά

τους. Το εδαφικό είναι μία ακόμα σημαντική πτυχή. Για την ελληνοκυπριακή πλευρά το ποσοστό εδάφους κάθε συνιστώσας πολιτείας πρέπει γενικά να αντικατοπτρίζει την πληθυσμιακή αναλογία των δύο κοινοτήτων. Αντιθέτως, η τουρκοκυπριακή πλευρά δεν φαίνεται να είναι διατεθειμένη να επιστρέψει μεγάλη έκταση γης στους Ελληνοκυπρίους, αλλά διεκδικεί τουλάχιστον 29% του εδάφους. Για τις «τρεις ελευθερίες», η ελληνοκυπριακή πλευρά ζητεί να μην υπάρχουν περιορισμοί, ενώ οι Τουρκοκύπριοι ζητούν περιορισμούς για να μην αλλοιωθεί ο δικοινοτικός και διζωνικός χαρακτήρας σε περίπτωση λύσης. Για τους εκτοπισμένους και το περιουσιακό, η λύση που προτείνουν οι Ελληνοκύπριοι στηρίζεται στο δικαίωμα επιστροφής των προσώπων αυτών στις πατρογονικές εστίες και στις περιουσίες τους, ενώ οι Τουρκοκύπριοι δεν συμμερίζονται αυτή την άποψη, θέτοντας περιορισμούς στην επανεγκατάσταση και αποζημιώσεις για όσους δεν επιστρέψουν (Sözen και Özersay, 2007, σ. 127-128). Για τους εποίκους, η ελληνοκυπριακή πλευρά ζητά να επιτρέψουν στην Τουρκία, γιατί προκαλείται δημογραφική αλλοίωση του νησιού (ΥΠΠΕΚ Κυπριακής Δημοκρατίας, 2016), πράγμα που δεν συζητά η τουρκοκυπριακή πλευρά (Sözen και Özersay, 2007, σ. 127-128). Τέλος, οι Ελληνοκύπριοι δεν δέχονται παρεκκλίσεις από το ενωσιακό κερτημένο, ενώ στον αντίποδα βρίσκονται οι απαιτήσεις των Τουρκοκυπρίων και της Τουρκίας, που ζητούν όσες ελευθερίες ισχύουν για τους έλληνες πολίτες να ισχύσουν στο μέλλον και για τους τούρκους πολίτες (Διονυσίου, 2018).

Τόσο το Σχέδιο Ανάν όσο και οι συνομιλίες στο Κραν Μοντανά προσπάθησαν να δώσουν λύσεις στα παραπάνω προβλήματα. Και οι δύο αυτοί σταθμοί του Κυπριακού προέκυψαν από δύο διαφορετικές δυναμικές που αναπτύχθηκαν κατά τις αντίστοιχες περιόδους. Το Σχέδιο Ανάν ήταν το αποκορύφωμα της ενταξιακής πορείας της Κυπριακής Δημοκρατίας στην ΕΕ, με ή χωρίς λύση του πολιτικού προβλήματος, αλλά και της ευρωπαϊκής προοπτικής της Τουρκίας, που αποκρυσταλλώθηκαν λίγα χρόνια νωρίτερα στη Σύνοδο Κορυφής της ΕΕ στο Ελσίνκι. Από την άλλη πλευρά, οι συνομιλίες του Κραν Μοντανά προέκυψαν από τη δυναμική που είχε αναπτυχθεί τα τελευταία χρόνια, λόγω της εύρεσης σημαντικών κοιτασμάτων υδρογονανθράκων στην ανατολική Μεσόγειο και της οριοθέτησης της ΑΟΖ της Κυπριακής Δημοκρατίας με χώρες, όπως το Ισραήλ. Αυτά τα γεγονότα οδήγησαν στην ενεργειακή και γεωστρατηγική αναβάθμιση του νησιού μέσω της εμπλοκής μεγάλων παικτών στην

περιοχή και την ανάπτυξη διακρατικών συμφωνιών. Η δυναμική αυτή βρίσκεται σε εξέλιξη και ακόμα επηρεάζει τις προσπάθειες για λύση στο Κυπριακό.

Το Σχέδιο Ανάν περιείχε ένα πλήρες σχέδιο Συντάγματος που όριζε και την παραμικρή λεπτομέρεια για τη λειτουργία του ομοσπονδιακού κράτους και τις σχέσεις του με τις συνιστώσες πολιτείες. Το ίδιο το Σχέδιο ήταν ουσιαστικά αποτέλεσμα μίας διαδικασίας από πάνω προς τα κάτω (top-down), με εξωτερικές πιέσεις από τον διεθνή παράγοντα, και με ενεργό συμμετοχή του ΓΓ μέσω επιδιαιτησίας σε όσα Κεφάλαια του Κυπριακού δεν συμφωνούσαν οι ηγέτες των δύο κοινοτήτων. Αντιθέτως, οι συνομιλίες στο Κραν Μοντανά προέκυψαν από τις απευθείας διαπραγματεύσεις των δύο ηγετών, κυρίως μετά το 2008, και χωρίς επιδιαιτησία από τον ΟΗΕ. Αν και καταλυτικό ρόλο στην επίτευξη της Διάσκεψης στο Κραν Μοντανά διαδραμάτισαν οι συνομιλίες των δύο ηγετών και των τεχνικών τους κλιμακίων κατά τους τελευταίους οκτώ μήνες πριν τη Διάσκεψη, τελικά δεν επήλθε συμφωνία, λόγω της έντονης διαφωνίας των δύο πλευρών στο θέμα της ασφάλειας και των εγγυήσεων. Συμπεράσματα για το τι διημιέφθη στο Κραν Μοντανά μπορούν να συναχθούν από την έκθεση του ΓΓ προς το ΣΑ, τον Σεπτέμβριο του 2017, καθώς και από τις θέσεις που εμφανίστηκαν να έχουν οι δύο συμμετέχοντες στη Διάσκεψη, οι οποίες δημοσιεύτηκαν την επαύριον των συνομιλιών. Τόσο το Σχέδιο Ανάν όσο και οι συνομιλίες στο Κραν Μοντανά είχαν προκύψει από προηγούμενη συμφωνία των μερών σε λύση δικοινοτικής, διζωνικής ομοσπονδίας με μία διεθνή προσωπικότητα, μία ιθαγένεια και μία κυριαρχία του ομοσπονδιακού κράτους. Επίσης, και οι δύο αυτοί σημαντικοί σταθμοί στο Κυπριακό επιβεβαίωσαν την πολιτική ισότητα των δύο κοινοτήτων, κυρίως μέσω συγκεκριμένης αναλογίας στη στελέχωση της δημόσιας διοίκησης του ομοσπονδιακού κράτους, αλλά και σε επίπεδο εκπροσώπησης σε πολιτειακά όργανα (π.χ. Προεδρικό Συμβούλιο στο Σχέδιο Ανάν), όπως και μέσω της εκ περιτροπής προεδρίας στην αρχηγία του κράτους. Και στους δύο αυτούς σταθμούς φαίνεται πως γινόταν παράκαμψη του άμεσου βέτο από τις δύο κοινότητες και στη θέση του προτιμήθηκε η θετική ψήφος. Βεβαίως, η τελευταία θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί και σαν αρνησικυρία, στην περίπτωση που μία από τις δύο κοινότητες περιχαρρακωνόταν στις θέσεις της. Στο θέμα των εγγυήσεων και της ασφάλειας, το Σχέδιο Ανάν δεν όριζε άμεση αποχώρηση των ξένων στρατευμάτων από την πρώτη ημέρα εφαρμογής της λύσης, αλλά αντιθέτως έθετε χρονοδιάγραμμα ορισμένων ετών το οποίο, θεωρητικά, θα κατέληγε σε αποστρατικοποίηση της Κύπρου, ενώ προνοούσε τη διατήρηση των επεμβατικών δικαιωμάτων των εγγυητριών

δυνάμεων. Αντιθέτως, στο Κραν Μοντανά το κύριο θέμα των συνομιλιών, το οποίο οδήγησε και στην ρήξη των δύο πλευρών, ήταν από τη μία πλευρά η άποψη των Ελληνοκυπρίων για «μηδέν εγγυήσεις, μηδέν στρατό» και από την άλλη πλευρά η άποψη των Τουρκοκυπρίων και της Τουρκίας για παραμονή των τουρκικών στρατευμάτων καθώς και διατήρηση των εγγυήσεων. Όσον αφορά την εδαφική πτυχή του Κυπριακού, φαίνεται πως τόσο στο Σχέδιο Ανάν όσο και στο Κραν Μοντανά υπήρχε σύγκλιση στην παραχώρηση ποσοστού εδάφους της τάξης περίπου του 28-29% στην τουρκοκυπριακή κοινότητα. Με βάση το Σχέδιο Ανάν προβλέπονταν περιορισμοί στην επιστροφή των εκτοπισμένων, ενώ όσοι δεν επέστρεφαν θα αποζημιώνονταν. Περιορισμοί θα υπήρχαν και στο δικαίωμα εγκατάστασης και απόκτησης περιουσίας από πολίτες του ενός συνιστώντος κρατιδίου στο άλλο. Το ίδιο Σχέδιο προέβλεπε την παραμονή 45.000 εποίκων με βάση ορισμένα κοινωνικά κριτήρια και έθετε παρεκκλίσεις από το ενωσιακό κεκτημένο. Παρά τις γενικόλογες αναφορές του ΓΓ στην έκθεσή του προς το ΣΑ περί συγκλίσεων των δύο πλευρών στις ανωτέρω πτυχές στο Κραν Μοντανά, λεπτομέρειες για αυτά τα θέματα δεν είναι μέχρι σήμερα γνωστά και για αυτό τα όποια συμπεράσματα πρέπει να συνάγονται με προσοχή. Επισημαίνεται, πάντως, πως όλα αυτά τα χρόνια υπάρχουν αντικρουόμενες απόψεις σχετικά με τα άλτα θέματα και τις συγκλίσεις που έχουν επιτευχθεί (Morelli, 2018, σ. 25).

Τόσο πριν όσο και μετά το 1974 έγιναν πολλές προσπάθειες για την επίλυση του Κυπριακού, οι οποίες δεν έφεραν το επιθυμητό αποτέλεσμα. Προκειμένου να έχει επιτυχία αυτό το εγχείρημα, πολλοί έχουν ασχοληθεί με το τι χρειάζεται να γίνει προκειμένου να λήξει το αδιέξοδο στο Κυπριακό.

Κατ' αρχάς, ο ίδιος ο ΓΓ, στην έκθεσή του προς το ΣΑ (Σεπτέμβριος 2017), έχει θέσει κάποιες προϋποθέσεις, εντός των οποίων θα πρέπει να κινηθούν εφεξής οι διαπραγματεύσεις στο Κυπριακό. Οι προϋποθέσεις αυτές, γνωστές και ως «πλαίσιο Γκουτέρες», επικεντρώνονται στα θέματα διακυβέρνησης και διαμοιρασμού της εξουσίας μεταξύ των δύο κοινοτήτων, της ομοσπονδιακής εκτελεστικής λειτουργίας και της ίσης μεταχείρισης των τούρκων πολιτών, καθώς και το θέμα της ασφάλειας και των εγγυήσεων, το οποίο κατ' αυτόν θεωρείται επιλύσιμο. Το «πλαίσιο Γκουτέρες» είναι διατυπωμένο κατά τέτοιο τρόπο που δεν αφήνει πολλά περιθώρια για ελιγμούς στις εμπλεκόμενες πλευρές, ενώ ο ίδιος ο ΓΓ εμφανίζεται πρόθυμος για μελλοντική εμπλοκή του στο Κυπριακό εντός του πλαισίου που ο ίδιος έχει θέσει (Kentas, 2017, σ. 5). Παρ' όλα αυτά, ο ΓΓ εμμένει πως σημαντική προϋπόθεση για την επίλυση του Κυπριακού

είναι η επίδειξη πολιτικής βούλησης, αμοιβαίας εμπιστοσύνης και ετοιμότητας για σύναψη «στρατηγικής» συμφωνίας επί των ανωτέρω σημείων με βάση τα όσα προέκυψαν στη Διάσκεψη του Κραν Μοντανά (σ. 10-11 της έκθεσης).

Έχει επίσης αναφερθεί πως οι πρόνοιες που υιοθετήθηκαν το 1960 πρέπει να αλλάξουν, λαμβάνοντας υπ' όψιν την ιστορία και τους φόβους και των δύο κοινοτήτων στα θέματα ασφάλειας και εγγυήσεων, ενώ περισσότερη ευελιξία χρειάζεται από την Τουρκία στο θέμα της απόσυρσης των στρατευμάτων της. Και οι δύο πλευρές πρέπει να παραμερίσουν τις ακραίες φωνές που «ποντάρουν» στον φόβο και την παραπληροφόρηση. Ακόμα και η ΕΕ έχει πολύτιμη εμπειρία να προσφέρει στην απόκτηση ικανοτήτων (capacity building), τη μεταρρύθμιση του τομέα ασφάλειας, την έγκαιρη προειδοποίηση και τη διαχείριση κρίσεων μετά την εμπλοκή της σε άλλες διαμάχες, στα δυτικά Βαλκάνια και τη Βόρεια Ιρλανδία (Paul, 2017). Για την επίτευξη επίσης λύσης στο πλαίσιο της συναινετικής δημοκρατίας, δεν αρκεί μόνο η αναγκαία βούληση από τις δύο πλευρές, αλλά και η άρση κοινωνικοοικονομικών χασμάτων και άλλων διαφορών που χωρίζουν τις δύο κοινότητες.

Τα αδιέξοδα που προέκυψαν στο Κραν Μοντανά θα μπορούσαν να επιλυθούν με μία πιο ανθρωποκεντρική προσέγγιση των ζητημάτων, όπως του περιβάλλοντος, της πολιτιστικής κληρονομιάς και της διακυβέρνησης και με έμφαση στην ασφάλεια. Η απόρριψη της λογικής του «μηδενικού αθροίσματος» από όλες τις πλευρές αποτελεί ουσιαστικό βήμα στην επίλυση του Κυπριακού. Επίσης, ο χρόνος ενδέχεται να λειτουργεί εναντίον της επίλυσης, ενώ επιλογές όπως η διχοτόμηση ή η συνέχιση του *status quo* θα είχαν αρνητικές συνέπειες και για τις δύο κοινότητες. Δεν είναι επίσης σίγουρο ότι η διεθνής κοινότητα θα υποστηρίζει επί μακρόν τις ειρηνευτικές συνομιλίες, ενώ τυχόν απομάκρυνση της ειρηνευτικής αποστολής του ΟΗΕ ή παύση των «καλών υπηρεσιών» του ΓΓ θα επιδείνωναν τις συνθήκες ασφάλειας στην Κύπρο. Τέλος, η επίλυση του Κυπριακού θα αποτελέσει κίνητρο για βελτίωση των ελληνοτουρκικών, αλλά και των ευρωτουρκικών σχέσεων (Grigoriadis, 2018, σ. 4).

Η παρούσα εργασία δεν αποσκοπεί να παρουσιάσει ποια είναι η καλύτερη λύση για το Κυπριακό ή ποια θα είναι η μελλοντική έκβαση του Κυπριακού ζητήματος. Σίγουρα, η πορεία προς την επίλυση απαιτεί πολιτική βούληση, καλή πίστη και ενεργό συμμετοχή των πολιτών και από τις δύο πλευρές.

Βιβλιογραφικές αναφορές

Ελληνόγλωσσες

Αντωνίου, Γ. (2013) «Η Κύπρος ζητεί «ανάσα» από ΟΗΕ», 26 Μαΐου, *Η Καθημερινή*, 26 Μαΐου. Διαθέσιμο στο: <http://www.kathimerini.gr/489264/article/epikairothta/kosmos/h-kypros-zhtei-anasa-apo-ohe> [30/11/2018]

Βάσσης, Κ. (2014) «Οι κυπριακές διακοινοτικές συνομιλίες 1968-2012 και το Σχέδιον Annan». Στο Καρεκλάς, Ι. και Σαμαρά-Κρίσπη, Α. επιμ. *Δίκαιο του Κυπριακού Ζητήματος*. Αθήνα-Θεσ/νίκη: Εκδόσεις Σάκκουλα.

BBC (2003γ) «Η Τουρκία πλήρωσε τη Λοιζίδου», 5 Δεκεμβρίου. Διαθέσιμο στο: http://www.bbc.co.uk/greek/news/031202_cyprus1.shtml. [12/11/2019]

Βενιζέλος, Κ. (2017) «Εκ περιτροπής προεδρία ενόψει – Τι λένε διπλωμάτες», *Φιλελεύθερος*, 4 Ιουλίου. Διαθέσιμο στο: <http://www.philenews.com/eidiseis/politiki/article/412423/ek-peritropis-proedria-enopsei-ti-lene-diplomates> [30/11/2018]

Γεωργιάδου, Β. (2003) ‘Arend Lijphart, Patterns of democracy. Government forms and performance in thirty-six countries’ Βιβλιοκριτική. *Επιστήμη και Κοινωνία: Επιθεώρηση Πολιτικής και Ηθικής Θεωρίας*, 10, σ. 258-267.

Γραφείο Τύπου και Πληροφοριών Κυπριακής Δημοκρατίας (2004) *Σχέδιο ΓΓ Ηνωμένων Εθνών, Η Συνολική, Διευθέτηση του Κυπριακού Προβλήματος*. Διαθέσιμο στο: <https://www.pio.gov.cy/assets/pdf/cyproblem/%20%CE%91%CE%BD%CE%AC%CE%BD%205.pdf> [30/11/2018]

Διονυσίου, Δ. (2018) «Το πλαίσιο Γκουτέρες και η νίκη της Άγκυρας», *Πολίτης*, 6 Μαΐου. Διαθέσιμο στο: <http://politis.com.cy/article/to-plesio-gkouteres-ke-i-niki-tis-agkiras> [30/11/2018]

ΕΛΙΑΜΕΠ (2009) *10 χρόνια από το Ελσίνκι: προοπτικές για τις ελληνοτουρκικές σχέσεις*. Διαθέσιμο στο: <https://www.eliamep.gr/event/10-years-from-helsinki-prospects-for-greek-turkish-relations/> [Πρόσβαση 30/11/2018]

Ελληνική Δημοκρατία. Βουλή των Ελλήνων. (2017) *Συζήτηση, κατόπιν αιτήματος του Πρωθυπουργού κ. Αλέξη Τσίπρα, σύμφωνα με το άρθρο 142Α του Κανονισμού της Βουλής, με αντικείμενο την ενημέρωση του Σώματος σχετικά με τις εξελίξεις στη διαπραγμάτευση για το Κυπριακό ζήτημα*. Αθήνα: Βουλή των Ελλήνων (Συνεδρίαση ΠΝ', σ. 10081–10100). Ανακτήθηκε από: <https://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/a08fc2dd-61a9-4a83-b09a-09f4c564609d/es20170711.pdf> [Πρόσβαση 30/11/2018]

Ελληνική Δημοκρατία. Υπουργείο Εξωτερικών. (2018) *Το Κυπριακό ζήτημα σήμερα*. Αθήνα: Υπουργείο Εξωτερικών. Ανακτήθηκε από: <https://www.mfa.gr/kypriako/> [Πρόσβαση 30/11/2018]

Euronews (2014) «Επαναρχίζουν οι συνομιλίες για το Κυπριακό – Ολόκληρη η κοινή διακήρυξη Αναστασιάδη και Έρογλου», 11 Φεβρουαρίου. Διαθέσιμο στο: <https://gr.euronews.com/2014/02/11/synantisi-anastasiadi-eroglou-kypros-cyprus-kypriako-synomilies> [30/11/2018]

Ευρωπαϊκό Συμβούλιο (1999) *Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Ελσίνκι, 10 και 11 Δεκεμβρίου 1999. Συμπεράσματα της Προεδρίας*. Διαθέσιμο στο: http://europa.eu/rapid/press-release_PRES-99-999_el.htm [Πρόσβαση 30/11/2018]

Ευρωπαϊκό Συμβούλιο (2002) *Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Κοπεγχάγης, 12 και 13 Δεκεμβρίου 2002. Συμπεράσματα της Προεδρίας*. Διαθέσιμο στο: http://europa.eu/rapid/press-release_DOC-02-15_el.htm. [Πρόσβαση 30/11/2018]

Η Καθημερινή (2004) «Τι προβλέπει το τελικό Σχέδιο Ανάν», 4 Απριλίου. Διαθέσιμο στο: <http://www.kathimerini.gr/180560/article/epikairothta/politikh/ti-provlepei-to-teliko-sxedio-anan> [30/11/2018]

Η Καθημερινή (2016) «Συνεργασία Κύπρου - Ισραήλ σε άμυνα και ασφάλεια», 24 Φεβρουαρίου. Διαθέσιμο στο: <http://www.kathimerini.com.cy/gr/kypros/232591/?ctype=ar> [30/11/2018]

Η Καθημερινή (2018) «Αναστασιάδης: Άλλο αποκέντρωση και άλλο χαλαρή ομοσπονδία», 6 Νοεμβρίου. Διαθέσιμο στο:

<https://www.kathimerini.com.cy/gr/politiki/syenteyxi-typoy-proedroy-anastasiadi>

[30/11/2018]

Ηλιάδη, Κ. (2016) «Όλο το παρασκήνιο από τα δύο Μοντ Πελεράν», *Πολίτης*, 6 Δεκεμβρίου. Διαθέσιμο στο: <http://politis.com.cy/article/olo-to-paraskinio-apo-ta-dio-mont-peleran>

[30/11/2018]

Ηλιάδη, Κ. (2017) «Όλο το παρασκήνιο του Κραν Μοντανά», *Πολίτης*, 9 Ιουλίου. Διαθέσιμο στο: <http://politis.com.cy/article/olo-to-paraskinio-tou-kran-montana>

[30/11/2018]

Ηρακλείδης, Α. (2017α) *Η επίλυση του Κυπριακού: μία κριτική προσέγγιση*. Διαθέσιμο στο: https://www.acg.edu/ckeditor_assets/attachments/2093/epilistoukypriakou.pdf

[30/11/2018]

Ηρακλείδης, Α. (2017β) «Κραν Μοντανά: Το Κυπριακό αδιέξοδο», *Χρόνος*, 51. Διαθέσιμο στο: <https://chronos.fairead.net/irakleidis-adieksodo>

[30/11/2018]

Θεοφάνους, Α. (2016) «Μετά το Μοντ Πελεράν η ώρα του πραγματισμού», *News247*, 24 Νοεμβρίου. Διαθέσιμο στο: <https://www.news247.gr/kosmos/meta-to-mont-peleran-i-ora-toy-pragmatismoy.6470881.html>

[30/11/2018]

IN.GR (2018) «Σχέδιο για το Κυπριακό: Η μεγάλη αποτυχία του Κόφι Ανάν», 18 Αυγούστου. Διαθέσιμο στο: <https://www.in.gr/2018/08/18/plus/features/sxedio-gia-kypriako-megali-apotyxia-tou-kofi-anan/>

[30/11/2018]

Κουφουδάκης, Ε. (2008) *Κύπρος: ένα σύγχρονο πρόβλημα σε ιστορική προοπτική*. Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη.

Κυπριακή Δημοκρατία. Υπουργείο Εξωτερικών. (2016) *Παράνομες Δημογραφικές Αλλαγές*. Λευκωσία: Υπουργείο Εξωτερικών. Ανακτήθηκε από:

http://www.mfa.gov.cy/mfa/mfa2016.nsf/mfa15_gr/mfa15_gr?OpenDocument

[Πρόσβαση 30/11/2018]

Λιάκουρας, Π. (2007) *Το Κυπριακό από τη Ζυρίχη στη Λουκέρνη: σε αναζήτηση ομοσπονδιακής επίλυσης*. Αθήνα: Εκδόσεις: Ι. Σιδέρης.

Ντόκος, Θ. (2014) «Ενεργειακές εξελίξεις και το μεταβαλλόμενο περιβάλλον ασφαλείας στην Ανατολική Μεσόγειο». Στο Καρεκλάς, Ι. και Σαμαρά-Κρίσπη, Α. επιμ. *Δίκαιο του Κυπριακού Ζητήματος*. Αθήνα-Θεσ/νίκη: Εκδόσεις Σάκκουλα.

Özgür, Ö. (2007) «Το Κυπριακό Ζήτημα μετά τα δημοψηφίσματα: οι απόψεις των Τ/Κ». Στο *Η Κύπρος μετά το Σχέδιο Ανάν. Απόψεις, κρίσεις, προοπτικές και συναφή ζητήματα*. Αθήνα-Κομοτηνή: Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα (Ίδρυμα Διεθνών Νομικών Μελετών Καθηγητή Ηλία Κρίσπη).

Πολίτης (2017) «Η ομοσπονδία εμπεριέχει και συνομοσπονδία λέει ο Ερτουγρούλογλου», 26 Οκτωβρίου. Διαθέσιμο στο: <http://politismos.com.cy/article/i-omospondia-emperiechi-ke-sinomospondia-lei-o-ertougrouloglou> [30/11/2018]

Ριζοσπάστης (2004) «Οι τελικές θέσεις των κυπριακών κομμάτων», 23 Απριλίου. Διαθέσιμο στο: <https://www.rizospastis.gr/story.do?id=2286949> [30/11/2018]

Στεργίου, Α. (2011) *Κυπριακό: η λύση των δύο κρατών, το γερμανικό παράδειγμα*. Γέρακας: Εκδόσεις Τουρίκη, 2011.

Συρίγος, Α. (2005) *Σχέδιο Ανάν : οι κληρονομίες του παρελθόντος και οι προοπτικές του μέλλοντος*. Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη.

Τα Νέα (2018) «Τάσος Παπαδόπουλος: «Παρέλαβα κράτος, δεν θα παραδώσω κοινότητα». Το ιστορικό διάγγελμα», 18 Αυγούστου. Διαθέσιμο στο: <https://www.tanea.gr/2018/08/18/people/tassos-papadopoulos-parelava-kratos-den-tha-paradoso-koinotita-vinteo/> [30/11/2018]

Τσούγκα, Α. (2017) «Ένα χρόνο μετά το πραξικόπημα, η Τουρκία μία διχασμένη χώρα», *Η Καθημερινή*, 15 Ιουλίου. Διαθέσιμο στο: <http://www.kathimerini.gr/918531/gallery/epikairothta/kosmos/ena-xrono-meta-to-praxikophma-h-toyrkia-mia-dixasmenh-xwra> [30/11/2018]

Φιλελεύθερος (2017) «Η προίκα που άφησε το Κραν Μοντάνα», 9 Ιουλίου. Διαθέσιμο στο: <http://www.philenews.com/eidiseis/politiki/article/413964/i-proika-poy-afise-to-kran-montana> [30/11/2018]

Χαραλαμπίδης, Γ. (2011) *Κυπριακό: διπλωματικές ίντριγκες: απόρρητα έγγραφα και μαρτυρίες των πρωταγωνιστών από το 1950 ως το 2010. Στρατηγικά ελλείμματα και επιλογές*. Αθήνα: Εκδόσεις Ποιότητα.

Ξενόγλωσσες

Aksu, F. (2001) ‘Turkish-Greek Relations: From conflict to détente the last decade’. *Turkish Review of Balkan Studies*.

Antoniades, E. (2017) ‘The Cyprus peace talks at Mont Pelerin (7-11 and 20-21 November 2016) and the Greek Cypriot Press: The positions of Cypriot newspapers Alithia, Politis and Haravgi’. *European Journal of Multidisciplinary Studies*, 2(6), pp. 309-318.

Asmussen, J. (2004) ‘Cyprus after the failure of the Annan-Plan’. *European Centre for minority issues*, 11. Διαθέσιμο στο: <https://www.ecmi.de/publications/detail/cyprus-after-the-failure-of-the-annan-plan-44/> [Πρόσβαση 29/11/2018]

Baştürk, M. (2011) ‘The issue of Cyprus in the EU accession of Turkey’, *Claremont-UC Undergraduate Research Conference on the European Union*, Vol. 2011, Article 4. doi: 10.5642/urceu.201101.04.

BBC (2003α) “Emotion as Cyprus border opens”, 23 Απριλίου. Διαθέσιμο στο: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/2969089.stm>. [12/11/2018]

BBC (2003β) “Turkey opens border to Greek Cypriots”, 17 Μαΐου. Διαθέσιμο στο: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/3037093.stm>. [12/11/2018]

BBC (2018) “Brexit: All you need to know about the UK leaving the EU”, 26 Νοεμβρίου. Διαθέσιμο στο: <https://www.bbc.com/news/uk-politics-32810887> [3/12/2018]

Caluwaerts, D. και Reuchamps, M. (2015) ‘Combining Federalism with Consociationalism: Is Belgian consociational federalism digging its own grave?’, *Ethnopolitics*, 14(3), pp. 277-295.

Carlà, A. (2016) 'South Tyrolean solutions to ethnic conflicts from a security studies perspective', *Ethnopolitics Papers*, 41. Διαθέσιμο στο: https://www.researchgate.net/publication/307887351_South_Tyrolean_Solutions_to_Ethnic_Conflicts_from_a_Security_Studies_Perspective [Πρόσβαση 8/12/2018]

Christofias, D. (2018) 'Between the "feasible" and the "desirable"'. Στο Michael, M. και Vural, Y. επιμ. *Cyprus and the Roadmap for Peace: A Critical Interrogation of the Conflict*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing Ltd.

Chryssogelos, A. (2017) 'Still Europeanised? Greek foreign policy during the Eurozone crisis'. *Hellenic Observatory or the LSE*, 118.

CNN (2003) "Turkish PM quits for Erdogan", 11 Μαρτίου. Διαθέσιμο στο: <http://edition.cnn.com/2003/WORLD/europe/03/11/turkey.elections/>. [16/11/2018]

Cornell, S. (2017) 'A religious party takes hold: Turkey'. *SAIS Review*, 37(1S), pp. 21-38.

Cyprus Mail (2017) "UK's Johnson says all not lost in peace talks", 2 Οκτωβρίου. Διαθέσιμο στο: <https://cyprus-mail.com/2017/10/02/uks-johnson-says-not-lost-peace-talks/> [29/11/2018]

Eralp, D.U. και Beriker, N. (2005) 'Assessing the conflict resolution potential of the EU: The Cyprus conflict and accession negotiations'. *Security Dialogue*, 36(2), pp. 175-192.

Grigoriadis, N. I. (2014) 'Energy Discoveries in the Eastern Mediterranean: Conflict or Cooperation?'. *Middle East Policy*, 11(3), pp. 124-133.

Grigoriadis, N. I. (2015) 'The foreign policy of Greece's Syriza-Anel coalition government: An early appraisal'. *Notes internationales CIDOB*, 119.

Grigoriadis, N. I. (2017) 'Cyprus negotiations thwarted by issues on security and guarantees. How can the peace process be revived?'. *SWP Comments*, 28.

Grigoriadis, N. I. (2018) 'Cyprus after elections. Recapturing the Crans Montana momentum for peace negotiations'. *SWP Comments*, 11.

- Gürel, A., Mullen, F. και Tzimitras, H. (2013) *The Cyprus hydrocarbons issue: context, positions and future scenarios*. Oslo: Peace Research Institute Oslo (PRIO).
- Hurriyet (2003) “Turkey paid compensation in Loizidou case”, 3 Δεκεμβρίου. Διαθέσιμο στο: <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/turkey-paid-compensation-in-loizidou-case-38518695>. [12/11/2018]
- Kentas, G. (2017) ‘Unlocking and assessing UN Secretary-Generals’ optimism for “A Tactical Stalemate” in Cyprus talks’, *In Depth*, 14(6), pp. 2-6.
- Ker-Lindsay, J. (2000) ‘Greek-Turkish rapprochement: The impact of ‘disaster diplomacy’?’. *Cambridge Review of International Affairs*, 19(1), pp. 215-232.
- Ker-Lindsay, J. (2007α) ‘The policies of Greece and Cyprus towards Turkey’s EU Accession’. *Turkish Studies*, 8(1), pp. 71-83.
- Ker-Lindsay, J. (2007β) ‘Greek-Turkish rapprochement under New Democracy’. *The International Spectator (Italian Journal of International Affairs)*, 42(2), pp. 237-247.
- Kouskouvelis, I. I. (2013) ‘The problem with Turkey’s “zero problems”’. *Middle East Quarterly*, 10(1), pp. 47-56.
- Kyle, K. (2004) ‘A British view of the Annan Plan’. *The Cyprus Review*, 16(1), pp. 13-27.
- Lijphart, A. (1969) ‘Consociational Democracy’. *World Politics*, 21(2), pp. 207-225.
- Morelli, V. L. (2018) ‘Cyprus: Reunification proving elusive’, *Congressional Research Service*, 19 October. Διαθέσιμο στο: <https://fas.org/sgp/crs/row/R41136.pdf> [29/11/2018]
- Müftüler-Bac, M. και Güney, A. (2005) ‘The European Union and the Cyprus problem, 1961–2003’. *Middle Eastern Studies*, 41(2), pp. 281-293.
- Özgür, E., Köprülü, N. και Reuchamps, M. (2017) ‘Drawing Cyprus: Power-sharing, identity and expectations among the next generation in Northern Cyprus’. *Mediterranean Politics*, doi: 10.1080/13629395.2017.1404720.

Paul, A. (2017) ‘A ‘now or never’ moment for a Cyprus settlement?’, *European Policy Centre*, 26 June. Διαθέσιμο στο: http://www.epc.eu/pub_details.php?cat_id=4&pub_id=7808 [30/11/2018]

Republic of Turkey. Ministry of Foreign Affairs. (2018) *Cyprus*. Ankara: Ministry of Foreign Affairs. Ανακτήθηκε από: <http://www.mfa.gov.tr/the-cyprus-issue-overview.en.mfa> [Πρόσβαση 30/11/2018]

Schneckener, U. (2002) ‘Making power-sharing work: lessons from successes and failures in ethnic conflict regulation’. *Journal of Peace Research*, 39(2), pp. 203-228.

Sözen, A, και Özersay, K. (2007) ‘The Annan Plan: State succession or continuity’. *Middle Eastern Studies*, 43(1), pp. 125-141.

Stelgias, N. (2017) ‘What went wrong in the Cyprus negotiations? The three elements that led to failure’. *Central and Eastern European Review*, 11, pp. 27-44.

Suvarierol, S. (2003) ‘The Cyprus obstacle on Turkey’s road to membership in the European Union’. Στο Çarkoglu, A. και Rubin B. επιμ. *Turkey and the European Union: domestic politics, economic integration and international dynamics*. London & Portland: Frank Cass.

Swiss Confederation. Federal Chancellery. (2018) *The Swiss Confederation – a brief guide*. 40th edition. Bern: Federal Chancellery. Ανακτήθηκε από: <https://www.bk.admin.ch/bk/en/home/dokumentation/the-swiss-confederation--a-brief-guide.html> [Πρόσβαση 29/11/2018]

‘TRNC’. Deputy Prime Ministry and Ministry of Foreign Affairs. (2017α) *Regarding Cyprus negotiations in Crans-Montana*. Lefkoşa, Mersin: Deputy Prime Ministry and Ministry of Foreign Affairs. Ανακτήθηκε από: <http://mfa.gov.ct.tr/regarding-cyprus-negotiations-crans-montana/> [Πρόσβαση 29/11/2018]

‘TRNC’. Deputy Prime Ministry and Ministry of Foreign Affairs. (2017β) *Regarding the report of the United Nations Secretary-General on his Mission of Good Offices in Cyprus concerning the latest negotiation process*. Lefkoşa, Mersin: Deputy Prime Ministry and Ministry of Foreign Affairs. Ανακτήθηκε από: <http://mfa.gov.ct.tr/regarding-report-united-nations-secretary-general-mission-good-offices-cyprus/> [Πρόσβαση 29/11/2018]

Tziarras, Z. (2018) *Pre-conditions for peace: A civil society perspective on the Cyprus problem*. Oslo: Peace Research Institute Oslo (PRIO).

UK. Foreign & Commonwealth Office. (2018) *High Commissioner to Cyprus, Stephen Lillie's remarks at first Nicosia Risk Forum*. Nicosia: British High Commission. Ανακτήθηκε από: <https://www.gov.uk/government/news/high-commissioner-to-cyprus-stephen-lillies-remarks-at-first-nicosia-risk-forum> [Πρόσβαση 29/11/2018]

UK. Northern Ireland Assembly. (2017) *Power-sharing*. Belfast: Northern Ireland Assembly. Ανακτήθηκε από: http://education.niassembly.gov.uk/post_16/snapshots_of_devolution/gfa/power_sharing [Πρόσβαση 8/12/2018]

UN (2017) “Conference on Cyprus reconvenes in Crans-Montana”, 28 Ιουνίου. Διαθέσιμο στο: <http://www.uncyprustalks.org/conference-on-cyprus-reconvenes-in-crans-montana/> [30/11/2018]

UN Secretary-General (2004) ‘Report of the Secretary-General on his mission of good offices in Cyprus’. S/2004/437. New York: UN Security Council.

UN Secretary-General (2017) ‘Report of the Secretary-General on his mission of good offices in Cyprus’. S/2017/814. New York: UN Security Council.

UN Security Council (1999) “Security Council adopts resolutions regarding Secretary-General's mission of good offices in Cyprus and UNFICYP mandate”, 29 Ιουνίου. Διαθέσιμο στο: <https://www.un.org/press/en/1999/19990629.SC6694.html>. [12/11/2018]

Uslu, N. (2010) ‘Searching a beneficial way out from the impasse: The Cyprus problem and Turkish foreign policy’. *Perceptions*, 15(3-4), pp. 79-112.

Veremis, T. και Savvides, P. (2004) ‘Cyprus after the referenda of April 24: What next?’. *The Cyprus Review*, 16(2), pp. 83-93.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Τομεακή Διαπραγματεύση
στον Προϋπολογισμό

Ε.Π.
**ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΗ
ΔΗΜΟΣΙΟΥ
ΤΟΜΕΑ**

ΕΣΠΑ
2014-2020
ανάπτυξη - εργασία - αλληλεγγύη

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Εθνική Σχολή Δημόσιας Διοίκησης και Αυτοδιοίκησης (ΕΣΔΔΑ)

Πειραιώς 211, ΤΚ 177 78, Ταύρος

τηλ.: 2131306349 , fax: 2131306479

www.ekdd.gr